

Pomorstvo Mletačke Republike

Rigo, Dorijan

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:580797>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-02-22**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Filozofski fakultet

Odsjek za povijest

DORIJAN RIGO

POMORSTVO MLETAČKE REPUBLIKE

Završni rad

Pula, 2016.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet
Odsjek za povijest

DORIJAN RIGO

POMORSTVO MLETAČKE REPUBLIKE

Završni rad

JMBAG: 0303047824, redoviti student

Studijski smjer: preddiplomski studij Povijesti

Predmet: Uvod u novi vijek

Mentor: prof. dr. sc. Slaven Bertoša

Pula, rujan 2016.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Dorijan Rigo, kandidat za prvostupnika Povijesti, ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz nekog necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za neki drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Puli 1. rujna 2016.

Student

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Dorijan Rigo dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom "Pomorstvo Mletačke Republike" koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli 1. rujna 2016.

Potpis

Sadržaj

UVOD.....	1
FORMIRANJE I PROFILIRANJE VENECIJE (7.-12. st.).....	1
STVARANJE IMPERIJA NA JONSKOM I EGEJSKOM MORU I NJEGOVE KRIZE U XIV. STOLJEĆU (1204.- 1395.).....	6
ORGANIZACIJA MLETAČKE MORNARICE OD HIJERARHIJE DO OPSKRBE.....	16
ZAPOSJEDANJE DALMACIJE I USPOSTAVA POTPUNE KONTROLE NAD JADRANOM (1409.- 1420.).....	22
PRVI PROBLEMI I POČETCI DEKADENCIJE (1463.-1542.).....	24
POSLJEDNJI KRIK STARE SLAVE: BITKA KOD LEPANTA.....	26
MLETAČKA GALIJA I NJEZINA EVOLUCIJA.....	29
ŽIVOT NA GALIJI.....	31
DOBA PROPADANJA (XVII. I XVIII. STOLJEĆE).....	32
ZAKLJUČAK.....	32
POPIS LITERATURE.....	34
SAŽETAK.....	35

UVOD

Mletački "Stato da Mar" jedna je od najposebnijih država u povijesti čovječanstva. Radi se od državi koju gotovo uopće nije interesiralo širenje vlasti na kopnu, već je centar svih njezinih interesa bilo more. Venecija je stoljećima širila svoj utjecaj na morima i otocima, te je tako do XV. stoljeća stvorila nepregledno pomorsko carstvo koje je kao takvo uspijevalo opstajati samo zahvaljujući mletačkom sustavu vladavine, razvijenoj administraciji i ponajviše zahvaljujući golemoj ratnoj floti koja je neprestano patrolirala tim golemim prostorom i svečano prolazila u punoj ratnoj spremi blizu obale, izazivajući svojom silovitom pojavom strahopoštovanje zbog kojega su se rijetki usudili otkazati poslušnost Serenissimi. U ovome ću radu govoriti o pomorskoj politici, pomorskoj organizaciji, te ratnoj floti Mlečana i njezinim postignućima od najranijih dana Republike do osamnaestoga stoljeća.

Razumijevanje pomorstva Mletačke Republike neophodno je za razumijevanje Mletačke Republike uopće, jer Venecija nije sila koja se poput mnogih izdignula preko noći. Radi se o gradu ograničenih gospodarskih i ljudskih kapaciteta koji se popeo među velesile pomnim planiranjem i dosljednom politikom dugoročnih ciljeva. Upravo zato što je Veneciju vodila oveća grupa poslovnih ljudi (a poslovni se ciljevi za razliku od osobnih vladarskih ne mijenjaju), njezini se i interesi nisu stoljećima mijenjali, pa je neprekidno ustrajanje u istome omogućilo gradu na Lagunama da postupno postiže svoje ciljeve. Da je Venecija bila vojvodstvo ili bilo kakva feudalna tvorevina, nikada ne bi bila sposobna postignuti išta od onoga što jest. Cijela je država cvijetala zahvaljujući pomorskoj trgovini, dok je ona mogla cvjetati samo ako su pomorski putovi osigurani. Tu na scenu stupa imponantna mletačka mornarica, čija je organizacija, tehnološka naprednost i iskustvo moreplovaca vrijedno svake hvale. Upravo je zahvaljujući vrsnoj mornarici Venecija postala to što jest, Kraljica mora i jedna od svjetskih supersila.

FORMIRANJE I PROFILIRANJE VENECIJE (7.-12. st.)

Venecija je do sedmog stoljeća bila potpuno nevažno ribarsko naselje, no tada njezina važnost počinje naglo rasti. Naime, kako se nalazila na najizbočenijem položaju bizantskog dominija, a bivala je nepristupačna s kopna i imala dobru luku, Venecija je

postala mjesto na kojemu će Bizant skladištiti zalihe za vojsku i organizirati njezinu podjelu. Taj su posao vršili bizantski ekonomski, no ubrzo su se njime počeli baviti i istaknuti lokalni stanovnici, pa se oni polako počinju obrazovati u umijeću organizacije, trgovine i vođenja papira.

Negdje 830-ih godina Venecija je po naredbi dužda Pietra Tradonica započela izgradnju prve velike flote, na što ju je primorao teror neretljanskih gusara koji su pljenili brodove prvih mletačkih trgovaca (potvrda da tada Mlečani počinju prve samostalne trgovačke aktivnosti). Ta flota koju je Tradonico dao sagraditi napravljena je po bizantskom uzoru; gradili su takozvane heladije (brodove koji se izgledom gotovo ničime ne razlikuju od brodova antičkog Rima, osim što nemaju pokretni most i nešto su veći)¹. Navedene heladije bile su prva ozbiljna flota kojom je grad raspolagao i koja je ujedno izvršila prve mletačke pomorske pothvate; 841. godine flota od 60 heladija odazvalo se na poziv Bizanta u sukobu protiv Saracena. Iako je bizantska flota poražena, od tog trena na dalje, Mlečani postaju neizostavan saveznik Carstva na moru. Te godine sprovedena je i prva reforma mornarice: Mlečani su došli do zaključka da je za pretrpljeni poraz odgovorna isključivo tromost i glomaznost brodova, pa su postavili novi brodograditeljski standard. Svi brodovi od sada moraju biti manji, a time brži i okretniji². Na taj su si način Mlečani omogućili posjedovanje većeg broja brodova koji će brže patrolirati morem, a u slučaju velikih bitaka potopljen brod sada će značiti manje ljudskih gubitaka (koji Veneciji uvijek teško padaju).

Sljedeće, 842. godine Mlečani su se kod Suska sukobili sa Saracenicima koji su upali u Jadran. Iako su i ovu bitku izgubili, bila je to ipak pobjeda, budući da su Saraceni zbog gubitaka obustavili sve akcije i povukli se, poslije čega se više nikada nisu niti vratili u jadranski prostor.

Godine 872. knez Domagoj ujedinio je hrvatske zajednice i sa združenom flotom napao Veneciju koja je došla pod pomorsku blokadu. Iako Hrvati nisu uspijevali zauzeti niti jedno uporište na bilo kojem od otoka Lagune, Venecija se jedva opskrbljivala onim najosnovnijim, a bez mogućnosti isplivljavanja na Jadran, počela je ekonomski kopniti. Noćna mora u kojoj se Venecija našla okončana je 876. kada je umro Domagoj. Nije poznato da li su se Hrvati povukli zbog njegove smrti ili zato što je uzdržavanje pomorske blokade postalo preskupo, a volja napadača stalno je kopnila. Sljedeće godine, Venecija je uz posredovanje Bizanta sklopila mir sa Zdeslavom i obećala plaćati danak za slobodnu

¹ Novak, Grga, *Jadransko more u sukobima i borbama kroz stoljeća I*, Marjan Tisak: Split, 2004., str. 98.

² Isto, str. 100.

polovidbu. Nakon ovoga rata Mlečani su shvatili da njihov opstanak ovisi potpuno o tome imaju li Hrvati ili ne izlaz na more, te su također shvatili da ne postoji niti jedan nenasilan način da se Jadran osigura. Iako je pognula glavu i redovno isplaćivala danak, Venecija se spremala za novi rat; poznato je da su odmah po sklapanju mira Mlečani počeli graditi flotu intenzivnije no ikada do tada³. Novi dužd, Pietro I. Candiano, odlučio je uništiti najjačeg rivala (Neretljane), a zatim ostale manje hrvatske kneževine i na koncu samu Hrvatsku. On je 880. godine pobijedio Neretljane na moru i iskrcao se na kopno kod Makarske kako bi iskoristio šok i iznenađenje i uništio ih u jednom udarcu, no tamo je poginuo. Iako je pohod završio neuspjehom, bio je bitan jer su tada Mlečani prvi put potpuno uništili neprijatelja na moru i prvi put izvršili prekomorsku invaziju. Iako poraženi, Mlečani su nanijeli težak udarac Neretljanima koji su prvi put pristali na mir koji im nije odgovarao; Mlečani su obećali danak, ali u zamjenu su zabranjene sve gusarske aktivnosti protiv mletačkih trgovaca i njihovih trgovačkih partnera, a svaki individualni prijestup Neretljani su morali sami najstrože kazniti. Ovim je mirom Jadran prvi put postao potpuno siguran i otvoren⁴. Ključni trenutak u mletačkoj povijesti dogodio se 991. kada je duždom postao Pietro II. Orseolo. Orseolo je poticao mletačke uglednike da sklapaju brakove s bizantskim plemićkim i trgovačkim obiteljima. Ubrzo se mreža brakova proširila i Mlečani su postali utjecajni u samome Bizantu, te su posredstvom rodbinskih veza izborili povoljnije trgovačke ugovore i stekli bolje uvjete za otvaranje vlastitih tržišta. Ambiciozni dužd nije se zaustavio na ovome, već je istu politiku usmjerio i prema njemačkim zemljama, te tako od Carstva dobio status trgovačkog posrednika između istoka i zapada, a ubrzo potom dolazi i bula o levantskom privilegiju, čime Mlečani počinju trgovati s bogatim islamskim gradovima. Dužd Pietro II. Orseolo iza sebe je ostavio čvrste temelje za stvaranje pomorskog imperija, punu blagajnu i zapečatio smjer razvoja Venecije. U samo pet godina (991.-996.) Venecija je inkasirala toliko novca od trgovine da je počela graditi flotu za koju su odlučili da mora biti ako ne i veća, barem jača od same bizantske, za tu svrhu je uvedena vojna obveza i redovite pomorske vježbe za sve građane. Ohrabreni ovakvim naglim usponom, Mlečani prekidaju isplaćivati Neretljanima danak, što su ovi shvatili kao prekid valjanosti mirovnog ugovora i na oduševljenje Venecije počeli gusariti. Venecija je odgovorila nemilosrdno; Badovari Bragadino je sa šest brodova napao Vis, zauzeo ga i sve stanovnike prodao Saracenicima. Sljedeća 997. godina bila je vrlo sretna za Mlečane: u Hrvatskoj je izbio dinastijski rat u koji su se umiješali i Neretljani koji su počeli harati po

³ Isto, str. 107.

⁴ Isto, str. 110.

obali zbog čega se Zadar dobrovoljno stavio pod zaštitu Venecije i savjetovao ostalima da učine isto, a u međuvremenu je utjecajni Orseolo već bio u Carigradu i uvjerio cara da radi za interese carstva, te mu je car dao na upravu dalmatinsku temu i time pravo da u njegovo ime pokori cijelu Dalmaciju⁵.

U svibnju 1000. godine Orseolo kreće iz Venecije sa svim ratnim brodovljem u "jadransku paradu"; plovio je uz sve gradove od Istre do Dalmacije i zaustavljao se u svaki od njih kako bi mu prisegnuli na vjernost. O moći te flote svijedoči činjenica da joj se niti jednom nitko nije suprotstavio i da su svi pristajali na uvjete koje je dužd "ponudio". Jedino s Neretljanima nije diplomatski postupao; oni su tretirani kao kriminalci, pa su sukladno tome Mlečani presreli i zaplijenili četiri neretljanska trgovačka broda i svu robu kao nelegalnu stečevinu, a uhićena su i četiri plemića koji su bačeni u tamnicu kao kriminalci⁶. Tek nakon ovoga Neretljanima je ponuđen mir. Uvjeti su ostali isti za Neretljane, uz jednu novu stavku, a to je da svi ratni brodovi moraju biti predani Veneciji. Venecija prvi put u miru nije nudila ništa zauzvrat, već se samo obvezala osloboditi zarobljene plemiće. Otoci Hvar i Brač nisu pristali na ove uvjete mira, zbog čega ih je Orseolo napao, osvojio i razorio. Preplašen snagom i surovošću Venecije, ali i uvidjevši beneficiju šurovanja s njome, Dubrovnik se dobrovoljno stavio pod njezinu zaštitu⁷. Ovim mirom Venecija je prvi put postala potpuna gospodarica Jadrana.

Sljedeća povijesna epizoda je ona 1070-ih kada su Normani počeli upadati u Jadran i jasno pokazivati namjeru da zagospodare Otrantom i napadnu Bizant. Mlečani nisu htjeli riskirati izlaz na Mediteran, pa je dužd Domenico Silvio 1075. porazio normansku flotu koja je pljačkala Jadranom i zauzeo sva njihova uporišta, te započeo pripreme za pohod na Otrant. Do bitke za Otrant došlo je 1082. kada su Normani opsjedali bizantski Drač. Venecijanci su se za ovu bitku godinama pripremali i stvorili posebno prilagođene naprave za rat s Normanima⁸. Na krmama brodova Mlečani su podignuli kule za strijelce i katapulte, neki brodovi su na jarbolima imali zakačene našiljene mehaničke ovnove koji su se podizali užadima i stajali pod kutom da probiju sredinu broda kojemu s približe. Jednom kada bi se brod približio meti, otpuštena bi bila poluga na vitlu, te bi se ovan naglo oslobodio i svom svojom silinom udario o bok neprijateljskog broda. Budući da su Normani znali na svoje brodove stavljati mostove ili su makar imali kuke za privlačenje, Mlečani su ih odlučili uništiti projektilima, pa prema tome nisu mogli dopustiti da im se Normani

⁵ Isto, str. 112.

⁶ Isto, str. 114.

⁷ Isto, str. 115.

⁸ Isto, str. 122.

prikače za brodove i započnu napad pješničkim snagama. Kako bi spriječili takvu situaciju, Mlečani su na bokove svojih brodova postavili nosače na kojima su bili natovareni golemi trupci iz brodogradilišta. Držali su ih pokrivenima kako se ne bi vidjeli, a kada bi se Normani približili s namjerom da se prihvate, Mlečani bi oslobodili trupce koji bi potom popunili prostor između brodova i onemogućili Normanima privlačenje, te bi se potom našli u poziciji da plutaju u neposrednoj blizini broda daleko superiornije vatrene moći. Treba napomenuti da su Bizantinci Mlečanima poklonili i desetak topova grčke vatre, pa su vjerojatno upravo ovi brodovi bili naoružani tim stravičnim oružjem. Odvažniji, ali i opasniji pothvat je bio čekati da se Normani prikače, pa tek onda osloboditi trupce koji bi ili prekinuli konopce i trajno otklonili opasnost od prikačivanja, ili ako se brod previše približi otkotrljali na neprijateljsku palubu. S obzirom na veličinu i težinu trupaca, udarac bi u nekim slučajevima mogao biti smrtonosan, ali u svakom slučaju bi trajno onesposobili posadu za borbu i dio izbacili u more. Vrhunac su bili nosači balista. Radilo se o dvije galije koje su spojene golemim trupcima na kojima je sagrađena velika platforma na kojoj su se nalazile jedna do dvije baliste. Ti su se brodovi držali sigure udaljenosti i bombardirali neprijateljske redove. S obzirom na njihov domet najvjerojatnije su upravo oni započeli borbu prvim hitcima. U toj su bitci Mlečani potpuno uništili normansku flotu, no bizantska vojska na kopnu nije bila te sreće, te je paralelno s ovom pobjedom Bizant izgubio Drač. Oduševljen sjajnom mletačkom pobjedom, car je duždu Vitaleu Falieru dao titulu "Dux Dalmatiae" i izdao trgovački privilegij po kojemu Mlečani ne plaćaju nikakve carine, poreze niti lučke pristojbe, a u samom Konstantinopolisu su dobili pravo izgraditi ono što su Mlečani zvali "trgovački ghetto"⁹. Ovu su priliku ugrabili svi mletački plemići koji su se od sada (1085.) počeli baviti primarno trgovinom. S obzirom na navedeno, možemo zaključiti da je 1085. godina kada se Venecija definitivno profilirala kao trgovačka republika, budući da je apsolutno sva društvena elita iz trgovačkog sloja, te je sva politika podređena prvenstveno interesima njihovog primarnog zanimanja, trgovine.

Sljedeća dva dužda napravili su dva nezanemariva pothvata; prvi, Ordelafo Falier je 1115. na temelju svoje titule kneza Dalmacije dobio od Bizanta odobrenje i vojnu pomoć za osvajanje Zadra, čime je 1116. pao vrlo važan grad na plovnom putu koji je ujedno bio najveći trgovački konkurent Venecije u Jadranu. Njegov nasljednik, Domenico Michieli je 1122. otplovio u Svetu Zemlju kako bi ispregovarao trgovački privilegij za Veneciju i u tome je i uspio¹⁰. Na svome povratku u Veneciju je osvojio i potpuno razorio Biograd zato što se

⁹ Isto, str. 124.

¹⁰ Isto, str. 148.

priklonio Ugrima. Od ovog trenutka na dalje Venecija je bila dovoljno moćna da više nije bilo uvrede na koju nije mogla odgovoriti, pa će sada svaki grad koji joj otkaže poslušnost na bilo koji način postati metom velike kaznene ekspedicije. Najgore je prolazio Zadar koji se stalno bunio, budući da ga je Venecija sustavno osiromašivala, a nakon treće rekonkviste 1170., Zadar je došao na "crnu listu gradova" zbog čega su pritisci na njega stalno rasli.

STVARANJE IMPERIJA NA JONSKOM I EGEJSKOM MORU I NJEGOVE KRIZE U XIV. STOLJEĆU (1204.- 1395.)

Trinaesto stoljeće započelo je obećavajuće za Kraljicu mora. Godine 1200. u Veneciju je stiglo križarsko predstavništvo koje je trebalo dogovoriti s duždom Enricom Dandolom izgradnju transportnih i logističkih brodova koji će moći prevesti 4.000 vitezova i konja, 4.000 štitonoša, 10.000 pješaka, te nepoznat broj kuhara i ostalih vojnih pratnji. Dandolo je lukavo rekao da cijenu neće moći znati dok se radovi ne privedu kraju, budući da je pothvat prevelik da bi se mogli predvidjeti troškovi. Za dvije godine došla je vijest da se narudžba povećava kako bi se dodatno smjestilo još 500 vitezova i konja, još 10.000 pješaka i 9.000 "logističara", a naručena je i hrana za tu silnu masu za devet mjeseci. Te je godine Venecija napravila procjenu troškova i odredila da ona iznosi 94.000 zlatnih maraka (dalje z. m.). Uz to zajamčena je i pratnja od 50 galija na trošak Venecije, te dan popust u znak dobro volje u iznosu od 7.000 z. m. Do trenutka kada su vodeći ljudi križara pristigli u Veneciju, najveća flota svoga doba bila je dovršena. Križarski vođe su osobno došli u Veneciju riješiti jedan problem; nisu imali potrebni novac, na što im je ponuđeno da ostatak duga isplate u obliku teritorijalnih ustupaka u Jadranu (Zadar) i Jonskom i Egejskom moru (posljednji dio ugovora koji se odnosi na potonja dva mora nadodan je tek 1204. na Krfu). Kako u Zadru nije bilo dovoljno plijena da se nadoknade troškovi narudžbe, Venecija je iznijela novi prijedlog: zauzimanje Carigrada za Veneciju i stvaranje marionetske države koja će besplatno opskrbljivati križare na istoku.

Mlečani su jako dobro poznavali Konstantinopol i znali su da je ključ zauzimanja grada zauzimanje luke koja ga opskrbljuje, a osim toga bio je to i najlakši ulaz u grad budući da je luka bila slabo fortificirana, a flota gotovo da niti nije postojala jer je admiral Mihail Strufnoz prodao opremu s bizanatske ratne mornarice kako bi spriječio vlastiti bankrot. Nasuprot ovako "čuvanoj" luci stoji najjača flota na svijetu koja je jako dobro svjesna

vlastite nadmoći i neprijateljeve nemoći. Gotovo sve snage bile su usmjerene na napad s mora, samo je malen kontingent vojnika napadao s kopna kako Bizantinci ne bi mogli angažirati sve postrojbe u obranu luke. Nakon što je veliki lanac na ulazu u luku slomljen, Mlečani su ušli s "opsadnim brodovljem" u luku i golemim bušilicama počeli bušiti rupe u zidovima. Bio je to kraj bizantske moći.

Na kasnijim pregovorima oko podjele teritorija srušenoga carstva Dandolo je ponovno pokazao svu svoju lukavost. Umjesto da je sam odlučivao koje će otoke i luke zahtijevati, Dandolo je oko sebe sastavio stručnu skupinu savjetnika koja se sastojala od trgovaca i moreplovaca koji te luke i vode jako dobro poznaju, te su oni na temelju svojega iskustva govorili duždu što da zahtijeva¹¹. Iz suvremenih zapisa možemo primjetiti da je Venecija svrstavala otoke u dvije kategorije; strateški i plodni otoci, a po svemu sudeći, bilo iz pregovora 1205. ili bilo kada kasnije možemo jasno zaključiti da će u bilo kojem trenutku Venecija izabrati bez dvojbe otok strateške važnosti nego plodni otok, te će se isto tako rado odreći potonjeg u korist novog strateški važnog otoka. To ne znači da plodni otoci nisu bili Veneciji bitni, upravo suprotno, budući da sama Venecija u to vrijeme gotovo da niti nema obradive površine, ali merkantilistička politika ne strahuje od gladi ako ima osiguran dotok novca kojim će hranu kupiti, pa tako Mlečani radije biraju posjedovati otoke koji garantiraju sigurnu plovidbu, jer za razliku od hrane sigurnost ne mogu kupiti. Otok na koji je Dandolo obratio najveću pažnju bila je Kreta, no nju im križari nisu htjeli uručiti, već su je stavili na javnu dražbu na kojoj se Dandolo brže bolje ponudio otok kupiti kao privatna osoba, da bi ga odmah potom proglasio državnim teritorijem. Treba napomenuti da Kreta toga doba nije bila blistav plodni otok kakvim će kasnije postati, naprotiv, bila je golem otok slabo razvijenog gospodarstva s mnogo velikih naselja i nekoliko gradova čije je stanovništvo bilo odano carstvu. Sve u svemu Kreta je bila teška za kontrolu, bila je potencijalno leglo pobuna i zahtjevala je veliko ulaganje novca i vojnika kako bi se osigurala, a zauzvrat nije nudila ništa. Jedini razlog zašto ju je Dandolo toliko htio je strateški položaj i potencijal za daljnju budućnost (mletačka dugoročna politika); Kreta se nalazi točno na sredini Mediterana i kontrolirala je apsolutno svu plovidbu na relaciji istok-zapad, a uz veća ulaganja mogla bi biti gospodarstki ne samo samodostatna, već je mogla izvoziti svoja dobra i uzdržavati veću vojsku / flotu koja bi se tamo mogla stacionirati u pripremama za rat u Egejskom moru ili negdje dalje na Levantu. U kratko rečeno, Dandolo je vidio Kretu kao ključ mletačkog pomorskog imperija¹².

¹¹ Gertwagen, Ruthy, *Venice's policy towards the Ionian and Aegean islands (1204-1423)*, u: "International Journal of maritime history": Thousand Oaks (California, SAD), svezak 26 (3), 2014., str. 529.

¹² Isto, str. 530.

Nakon što je teritorij podijeljen, i posade stacioniranje, Venecija započinje proces pomorskog osposobljavanja jonskih i egejskih otoka: grade se luke, lukobrani, umjetni nasipi,... Taj će proces biti dugotrajan i skup, te će biti priveden kraju tek 1380. (a započeo 1205.). Proces su dodatno usporile skupe i zahtjevne izgradnje luku na otocima na kojima nije niti planirano graditi ih jer su ocijenjeni kao neprikladni (zbog čega je utrošen golem novac da ih se učini prikladnima), no mletački su kolonizatori zahtjevali da imaju pristanište (jer se, kažu, bez vojne luke nisu osjećali sigurnima), te su prijetili napuštanjem kolonija ako se ono ne izgradi (to ukazuje na mletački mentalitet koji se ne uzda u moć kamenih zidina, već u svoju superiornu flotu)¹³. Financijski najzahtjevniji pothvati bili su Negroponte i Candia (Eubeja i Kreta). Prvi upravo zbog navedenog problema s kolonijalcima (Negroponte je otok s najnegativnijom ocjenom od svih, te su se tamo brodovi sidrili samo ako su bili sigurni da neće moći stići do cilja bez zaustavljanja. Razlog je najopasnija obala s naletima jakih i iznenadnih vjetrova.). Candia je bila druga priča: Mlečani su uočili njezin pomorski i poljoprivredni potencijal, te su ulagali enormno bogatstvo u razvoj poljoprivrede, širenje plodnih površina i izgradnju trgovačkih i ratnih luka. Zahvaljujući uloženoj novcu, Candia će uskoro postati najveći domaći opskrbljivač Venecije sa žitaricama, vinom, maslinovim uljem, sirom i žitom. Kako dopremljene namjernice nisu bile dovoljne da se grad nahrani, Veliko je vijeće donijelo mudru odluku; poljoprivredni proizvodi s Candije više neće biti prevoženi u Veneciju, već se se prodavati na jonskim i egejskim otocima. Time je Venecija zbrinula hranom čitav izvanjadranski dio imperija bez ikakvih investicija i učinila ga prehrambeno samodostatnim¹⁴.

Posebnu važnost imali su otoci Krf, Levkas (Leukos), Kefalonija i Zakint koji su imali izvore pitke vode. Zbog toga su ljubomorno čuvani jakim vojnim posadama jer su služili kao mjesta opskrbe brodovima svježom vodom. Ako se uzme u obzir da niti jedan drugi otok na egejsko-jonskom prostoru nije imao izvore pitke vode, shvaćamo neophodnost tih otoka za svaku plovidbu tim prostorom¹⁵. Krf je uz otok Mefos (Methos) imao još jednu važnost, a to je kontrola prijelaza iz jednog pomorskog prostora u drugi. Krf (u lučkom smislu beskoristan zbog nepostojanja prirodne luke i stalnih nevremena) uz vodu imao je još jedan adut: kontrolirao je istočnu obalu Otranta i time ulaz u Jadran, dok je Mefos bio točno ispred rta Peloponeza i tako kontrolirao plovni put između Jonskog i Egejskog mora. Posebno je bio važan za sprječavanje gusara. Od strateški bitnih mjesta na prostoru Dardanella (put prema Carigradu) imamo otok Andros i uvalu Karystos. To su jedine dvije

¹³ Isto, str. 533.

¹⁴ Isto, str. 534.

¹⁵ Isto, str. 534.

luke između Atene i Carigrada koje nisu pogođene Etazijanskim vjetrovima: razorni sjevernim vjetrovima koji stvaraju nepovoljnu morską struju i valove veće od jednog metra (valovi od 1,5 m su valovi na kojima galiya ne može isploviti), što navedene luke čini najvažnijim pristaništima mletačkog dominija (jer su na putu do najvažnijeg tržišta mletačkog dominija)¹⁶.

Put do Dardanella bio je vrlo riskantan, no Mramorno more nije bilo ništa manje izazovno. Plovidba Mramornim morem bila je moguća samo po idealnim uvjetima budući da je tamo bilo ili mirno (vjetrovi 1-1,5 čvorova) ili je bilo nevrijeme (prouzrokuje ga isti onaj Etazijanski vjetrovima, no zbog suženja na Bosporu njegova je razornost na Mramornom moru daleko veća nego li u sjevernom Egeju). Kako bi došli do Carigrada, Mlečani su koristili najsigurniju rutu: plovili su uz azijsku obalu i manevrirali redom između otoka Pasalimani, Imrali i Princezinog otočja do Bospora, gdje bi se sidrili i čekali povoljne uvjete za preplovljavanje i sidrenje u carigradski ghetto, no povoljno vrijeme za preplovljavanje Bospora nerijetko se čekalo nekoliko dana, a nekada i čitav tjedan¹⁷.

Najopasnija luka (manje opasna od negropontskih, ali "opasnija" jer se za razliku od prije navedenih ne može izbjeći) je ona u crnomorskom gradu Herakleji. To je izolirana mletačka kolonija s jako nesigurnom lukom (na meti nepovoljnih vjetrova i struja uz povremene pijavice), no unatoč tome Mlečani su se u njoj redovito sidrili budući da je u Herakleji bilo veliko trgovište poljoprivrednim proizvodima (najbrojnije i najbitnije žito i ostale žitarice) crnomorskog prostora¹⁸.

Što se tiče realiziranja ideja Enrica Dandola, ono što je bilo de iure, trebalo je postati i de facto. Naime, prve dvije godine od formiranja pomorskog imperija, ono je postojalo samo u dokumentima, no na terenu je situacija bila potpuno drugačija. Iako su bizantske postrojbe napustile otoke, nisu ih zamjenile mletačke, pa su se razvile samostalne države ili su ih okupirali različiti gusari (đenoveški, turski, cilicijski, bizantski, grčki,...). Novi dužd, Pietro Ziani 1207. odlučio je uzeti ono što je Veneciji ugovorima dano. Malobrojne otoke koji su tada već bili pod mletačkom vlašću Ziani je dao kolonizirati i postavio mletačke patricije kao mjesne administratore i tako ih stavio pod direktnu kontrolu države.

Politika stvaranja mletačke administracije bila je jako lukavo osmišljena. Dužd je odredio da na svaki otok odlazi po barem deset plemićkih obitelji (mora ih biti vidno više od lokalne aristokracije) da bi potpuno dominirali političko-administrativnim kadrom i kako bi ih bilo dovoljno mnogo da jedni druge kontroliraju i da se tako time onemogućuje stvaranje potpune

¹⁶ Isto, str. 535.

¹⁷ Isto, str. 537.

¹⁸ Isto, str. 537.

kontrole jedne obitelji i njezino otkazivanje poslušnosti. Na taj način je postignuto to da će se oni međusobnim nadziranjem natjecati da pokažu veću odanost, a uz to deset različitih izvješća pouzdanije je od jednog ili dva (teško je išta slagati ili sakriti)¹⁹.

Ništa manje nije bio lukav sustav zauzimanja otoka koji nisu bili pod kontrolom države. Venecija u njihovo osvajanje nije uložila niti jednog jedinog novčića ili vojnika, već je izdan proglas po kojemu će svaki čovjek koji krene u taj pothvat biti nagrađen u zemlji, a svaki plemić koji vodi vojsku u zauzimanje otoka postati gospodar jednog njegovog dijela (minimalno 10 ih se moralo javiti po otoku; isto pravilo kao i za mirno zauzete otoke). Ovo je izazvalo oduševljene među svim slojevima, pa su tako plemići kupovali od države oružje kojim su naoružavali građane koji su se dobrovoljno javljali za ekspediciju²⁰. Jednom unovačeni, građani bi prošli vojnu obuku i potpisali ugovor sa svojim nadređenim plemićem. Mogli su birati između vojničke plaće s bonusom od plijena ili parcele s kućom na osvojenom otoku. Bilo je i slučajeva gdje su se građani sami organizirali, kupili oružje i bez plemićkog vodstva iznajmili brodove od trgovaca ili države i samostalno zauzeli otok i onda ga "poklonili" državi (za prethodno dogovorenu novčanu nagradu, tako da su ih praktički prodavali). Državi je bilo draže kada bi građani sami osvojili otok unatoč činjenici da su ga tada morali plaćati, ali je time sama odlučivala kome će ga dati na upravu, no to uglavnom ne bi bila obitelj, već knez kojeg bi vlada imenovala i čija vlast ne bi bila nasljedna. Ovakav princip definitivno je u mletački mentalitet svih slojeva upečatio svijest o tome kako je rad za državnu korist rad za osobnu korist, te ćemo uskoro moći primjetiti kako će Mlečani vlastiti uspjeh vidjeti strogo vezanim isključivo za uspjehe republike²¹.

Jedino mjesto za koje se borila čak i država svojim sredstvima i vojskom je Kandija. Kandija je jednostavno bila prevelika i prenaseljena kako bi je mogle zauzeti i kontrolirati manje grupe avanturista. Zauzimanje Kandije bio je zahtjevan i težak pothvat koji je bio moguć samo ako u pohodu sudjeluje velika organizirana postrojba s jakom logistikom i jasnom vojnom hijerarhijom na čelu koje je jedan čovjek. Rat za Kandiju bio je iscrpljujuć i surov, što ukazuje i činjenica da je trajao punih 27 godina (1206.-1233.), dok su svi ostali jonsko-egejski otoci pokoreni do 1217.²². S jedne strane imamo manje militantne skupine koje predvode mletački patriciji, grupe mletačkih građana-avanturista, mletačku mornaricu i profesionalnu državnu vojsku (među kopnenim snagama potonji su činili cca 30%), a s druge strane imamo kretske gradove koji ne priznaju smjenu vlasti i bore se za autonomiju

¹⁹ Isto, str. 538.

²⁰ Isto, str. 539.

²¹ Isto, str. 539.

²² Isto, str. 539.

ili Bizant (neki se čak sukobljavaju i međusobno) i razne gusarske skupine (ima mnogo lokalnih gusara, ali i dvije grupe vrsnih đenoveških gusara koje su jako dobro opremljene i treniraju i opremaju pobunjena mjesta). Jednu grupu đenoveških gusara predvodi Almano da Costa, a drugu Enrico Pescatore. Obojica su bili đenoveški kapetani koji su došli na Kandiju po nalogu svoje države s jednim ciljem: otežati ili onemogućiti Veneciji da zavlada otokom i remetiti mletačku trgovinu tim prostorom. Posade su im se sastojale od iskusnih moreplovaca i ratnika, oprema ima je bila vrhunska i redovito je dopremana uz ostale potrepštine na otok. Oprema je dijeljena ili prodavana lokalnom stanovništvu kako bi se žešće opirali Mlečanima. Većinu namjernica ovi su gusari sami sebi priskrbili prepadima na mletačke trgovačke i opskrbne brodove. Iako su profesionalni vojnici na otoku bili daleko najmalobrojnija skupina, posjedovali su upravo ono što druga strana nije imala, a to je vojna organizacija, superiornija oprema, disciplina i koncentrirano djelovanje, zbog čega su postupno Kandijski gradovi padali pod mletačku kontrolu. Nakon što je mletačka flota izvršila blokadu otoka (cca 1229.-1230.) i time onemogućila djelovanje đenoveških gusara na moru i opskrbljivanje pobunjenika, pobuna se naglo počela lomiti, dok 1233. nije potpuno ugušena. Treba napomenuti da je Venecija poslala profesionalnu vojsku tek negdje nakon što su avanturističke skupine više godina doživljavale neuspjeh i počele se polako osipati i odustajati od otoka 1227.-1229., a mornarica je pristigla nedugo zatim, budući da su se đenoveški gusari učvrstili na otoku i nekoliko puta spriječili iskrcavanje potrepština, čime je vojska barem godinu dana bila priseljena na mirovanje.

Godine 1261. palo je Latinsko Carstvo nakon što su bizantske postrojbe zauzele Carigrad. Time je počelo krizno razdoblje mletačkog imperija koje će trajati do 1386. Odmah po padu Latinskog Carstva, Bizant i Đenova su sklopili savez i objavili rat Veneciji, no kako je Đenova ubrzo sklopila separatan mir s Venecijom, Bizant se našao u jako nepovoljnom položaju, te je 1268. morao sklopiti nepovoljan mir u kojemu je Veneciji morao potvrditi vlast nad svim posjedima stečenim nakon 1204. i trajno ih se odreći, a uz to morao je potvrditi i sve trgovačke privilegije²³.

Iako je izašla iz rata, Đenova nije prestala raditi protiv Venecije, te je 1270. potaknula i opskrbljivala veliku pobunu na Kandiji. Pobuna je bila masovna i mletačke su je vlasti dočekale nespremljene, pa je ona preko noći zavladala istočnom polovicom otoka i do 1275. prodrla do Candije (glavni grad istoimenog otoka) i stavila je pod opsadu. Iste te godine car se odrekao pobunjenika i proglasio Kandiju mletačkim posjedom kako bi izbjegao ulazak u novi rat. Mlečani su čekali da vijesti dođu do otoka, te kada se to dogodilo,

²³ Isto, str. 540.

pobunjenicima se slomio moral i većina se vratila kućama. Odmah potom na otok je stigla državna vojska i ostatak pobunjenika teško porazila pod kandijskim zidinama i nastavila nemilosrdno progoniti slomljene grupice po otoku još četiri godine, koliko je na snazi bilo ratno stanje. U te četiri godine održane su bezbrojne istrage, suđenja i smaknuća; otokom je vladao teror koji je provodila vojska i špijuni (poprilično uobičajen scenarij nakon mletačke rekonkviste pobunjenih područja).

Onoliko koliko je zauzimanje i zadržavanje Kandije bilo teško, toliko je zauzimanje dodekanskih, kikladskih i sporadskih otoka bilo "jednostavno"²⁴. Svi su otoci navedenih otočnih skupina potpali pod mletačku vlast naporima dobro organiziranih politički anonimnih pojedinaca. Ukratko rečeno, radi se o prije spominjanim skupinama avanturista koji bi samostalno osvajali otoke i onda ih prodavali državi. Ove tvrdnje potvrđuje i dnevnik Andree Dandola koji navodi kako su se ovi otoci samo pojavili u mletačkoj vlasti, bez da su one išta prije poduzimale.

Raspad Latinskog Carstva bio je veliki gubitak za Veneciju iz dva razloga: prvo, izgubili su moćnog saveznika i jamstvo sigurnosti za svoje luke na Peloponezu i Atici, a drugo Latinsko je Carstvo bilo u pomorskom smislu hendikepirano jer nije imalo niti flotu, niti poštenu luku (jer je sve bitne luke zaplijenila Venecija), te je potpuno ovisilo o mletačkom brodogradnji koje je svoje usluge skupo naplaćivalo (u novcu, uvalama, lukama, otocima ili beneficijama)²⁵, a tu imamo i krađu svetačkih relikvija koje je Venecija mogla samovoljno provoditi bez straha od posljedica i kasnije ih skupo prodavati. Pad Latinskog Carstva stvorio je novi problem, a to je Đenova koja više ne djeluje iz sjene, već se otvoreno suprotstavlja Veneciji i vodi tihu borbu za dominaciju na spornim morima. Budući da je Đenova posjedovala važne otoke Kios i Lezbos na istočnoj strani Egeja (kontroliraju put do Carigrada) i time mogla slobodno remetiti i čak zapriječiti Veneciji put prema Carigradu (napomenimo da je pad Carigrada potpuno odvojio Veneciju od crnomorskih posjeda koje je ubrzo potom preuzela Đenova) i time je udaljiti od najvažnijeg tržišta. Kako bi doveli Đenovežane u jednako loš položaj i time se osigurali od tako radikalnog poteza Đenove, Mlečani su odlučili pokoriti sve neovisne otoke na Egeju kako bi se Kios i Lezbos našli u izolaciji u slučaju rata, te kako bi ih se lako blokiral. Da bi postigli ovaj cilj bez da alarmiraju Đenovu, Mlečani su promijenili ekspanzionističku politiku; otoci više nisu zauzimani silom, već diplomacijom²⁶. Mlečani bi stupili u pregovore s lokalnim vlastima i ponudili im zaštitu u zamjenu za zajamčenu sigurnost u njihovim vodama, slobodan pristup

²⁴ Isto, str. 541.

²⁵ Isto, str. 542.

²⁶ Isto, str. 545.

lukama, odazivanje za vojni poziv u ratu i godišnji danak. U zamjenu su nudili potpunu autonomiju. Ako bi otok odbio sklopiti takvu pogodbu, zaprijetilo bi mu se potpunom blokadom, što je uglavnom bilo dovoljno da se promijeni mišljenje.

Nakon što je poražena od strane Đenove i Ugarsko- Hrvatskog Kraljevstva, Venecija je 1358.²⁷ potpisala katastrofalni Zadarski mir u kojemu je izgubila posjede u Dalmaciji u kojoj je sada djelovala Đenova tako što je poticala razvoj prekomorske trgovine lokalnih komuna kako bi stvorili Veneciji što više konkurenata na Jadranu, a iz cijele te priče najviše je profitirao Dubrovnik koji se počeo profilirati kao prava trgovačka velesila²⁸.

Što se jonsko-egejskog prostora tiče, svi otoci na kojima Venecija nije posjedovala kolonije svojih građana redom su ili prisegnuli vjernost Đenovi ili su proglasili neovisnost. Venecija se od posljednjeg udarca oporavljala do 1370. kada je odlučila obnoviti svoju prevlast na Sredozemlju. Ovaj put Mlečani nisu bili miroljubivi, već su postali vrlo agresivni, te su izdali jasnu naredbu mornarici da bez pregovora pokori svaki otok na kojemu nije jasno istaknuta mletačka zastava; svaki otok koji nije bio pod direktnom kontrolom države, Venecija nije smatrala svojim i protiv njega je povelala surovu kaznenu ekspediciju.

Paralelno s ekspedicijama na Sredozemlju, Venecija se okomila i na Padovu kako bi je kaznila za sudjelovanje na neprijateljskoj strani i time izazvala paniku među svim svojim susjedima koji su 1372. formirali koaliciju (Padova i Verona, a 1374. u koaliciju ulaze Ludovik Anžvinac i austrijski nadvojvoda)²⁹. Iako su saveznici potpuno zagospodarili Terrafermom, nitko se nije usudio isploviti na Jadran koji je Venecija i dalje potpuno kontrolirala. Padova je 1373. bila strahovito poražena na ušću Brente i natjerana da potpiše mir u kojem priznaju Veneciji monopol nad trgovinom solju³⁰. Ubrzo potom kapitulirala je i Ferrara koja je morala potpisati isti takav mir. To je uzburinilo Anžvince i Austrijance koji se priključuju koaliciji 1374. (Ugarsko- Hrvatsko Kraljevstvo) i 1379. (Austrija).

U samo devet godina Mlečani su potpuno obnovili svoju vlast, no 1376. izbila je nova trzavica između njih i Đenovežana i manje svađe (na lokalnoj razini). Naime, car je Veneciji prepisao strateški bitni otok Tenedos (Veneciji vrlo bitan za uplovljavanje u Dardanelle i njihovu kontrolu), no Đenovežani su ih preduhitрили i okupirali otok budući da si nisu mogli priuštiti da ga Mlečani zaposjednu jer bi time bio potpuno zatvoren prsten oko Kiosa i Lezbosa koji bi po mletačkom planu postali potpuno izolirani. Obje strane su

²⁷ Novak, Grga, *Jadransko more u sukobima i borbama kroz stoljeća I*, Tisak Marjan: Split, 2014., str. 176.

²⁸ Gertwagen, Ruthy, *Venice's policy towards the Ionian and Aegean islands (1204-1423)*, u: "International Journal of maritime history": Thousand Oaks (California, SAD), svezak 26 (3), 2014., str. 545.

²⁹ Novak, Grga, *Jadransko more u sukobima i borbama kroz stoljeća I*, Tisak Marjan: Split, 2014., str. 178.

³⁰ Isto, str. 180.

odbijale popustiti i rat je bio neizbježan. Ubrzo je u Veneciju stiglo špijunsko izvješće koje kaže kako se đenoveška flota priprema napasti mletačke posjede na Egeju i dogovara ratnu suradnju s mletačkim protivnicima. Bio je ovo povoljan trenutak za djelovanje.

Dužd Andrea Contarini uručio je 22. travnja 1378. Vettor Pisaniju uz veliku pompu barjak Svetog Marka i 14 najboljih brodova mletačke mornarice i zadatak da presretne Đenovežane prije nego li uplove u Jadran, i tako je i bivalo: Pisani je kod rta Anzia (obala Lacija) 30. svibnja 1378. naišao na brojniju đenovešku flotu koja je plovila izvan formacije nesprema za bitku. Pisani je iskoristio šok i brzo napao, te nanio Đenovi strahovit poraz. Zapljenjeno je 5 galija i zarobljen je admiral Lodovico Fieschi³¹. Uspjeh se nije mogao iskoristiti budući da je nekoliko dana kasnije Luciano Doria uplovio s flotom u Jadran, pa se Pisani morao užurbano vratiti ne iskoristivši pobjedu. Đenovežani su se usidrili u Trogiru i pomogli Trogiranima fortificirati luku, a ubrzo im je u pomoć pritekla i vojska hrvatskoga bana. Mlečani su se morali povući budući da je Đenovežanima u Trogir pristiglo još 10 galija pojačanja, a počeli su im se pridruživati i brodovi dalmatinskih gradova. Postavši inferiorna sila na Jadranu, mletačka flota povukla se u Pulu gdje su čekali pojačanja iz Venecije. Dana 5. svibnja 1379. đenoveška je flota uočena u blizini Pule. Brojniji, Mlečani (30 galija) su krenuli u direktan napad, no Doria (ima 23 galije i dvije galeace) je izvrsnim manevrom izveo sjajnu pobjedu nad mletačkim brodovljem zapljenivši 18 galija i zarobivši 2.400 ljudi³². Bio je to strahovit poraz, a za revanš više nije bilo snage. Pisani je proglašen jedinim krivcem za poraz i osuđen na pet godina teške zatvorske kazne zbog nemara i nesposobnosti. Pomorska blokada Venecija je bila samo pitanje vremena.

Venecija je sada na moru ratovala s đenoveškom flotom, a u Terrafermi se pojavila golema ugarsko-hrvatska vojska kojoj se pridružile i trupe iz Padove i Verone. Do 1380. Stato da Mar sveo se na Veneciju sa svojom najbližom okolicom (Laguna)³³. Saveznici su okružili Veneciju na kopnu i moru, te se okomili svim silama na Chioggiu, luku na jugozapadnom dijelu Lagune koja je kontrolirala more pred Venecijom. Pad Chioggie značio bi pad Venecije, zbog čega su Mlečani uložili sve napore da je obrane. Iako je 1378. na prepad zauzeta, 1380. su je Mlečani oslobodili i uspjeli zadržati u svojim rukama do kraja rata i time se spasili.

Sljedeće, 1381. sklopljen je mir u Torinu po kojemu su potvrđene odredbe Zadarskog mira

³¹ Isto, str. 184.

³² Isto, str. 186.

³³ Gertwagen, Ruthy, *Venice's policy towards the Ionian and Aegean islands (1204-1423)*, u: "International Journal of maritime history": Thousand Oaks (California, SAD), svezak 26 (3), 2014., str. 546.

i dodana odredba da otok Tenedos treba postati slobodan, no kako su Đenovežani jasno pokazali namjeru da ga okupiraju čim ga ovi napuste, Mlečani nikada nisu ispoštovali ugovor, a Đenova nije imala snage tjerati pravdu. Mlečani su pristali potvrditi uvjete Zadarskog mira pod uvjetom da sva trgovina dalmatinskih komuna ide kroz Veneciju gdje će se roba oporezivati i pod uvjetom da se mir potpisan s Padovom i Veronom potvrdi kao vrijedeći, čime je Veneciji potvrđena potpuna vlast nad svim riječnim ušćima (u prijevodu monopol nad riječnom trgovinom)³⁴.

U periodu od 1384.-1385. Mlečani su ponovno zauzeli sve otoke koje su na ovaj ili onaj način izgubili u ratu, a 1386. su otjerali đenoveške gusare s Krfa te obnovili kontrolu nad Otrantom. Kako bi se osigurali od pomorske blokade otoka i učinili ga samodostatnim, Mlečani su zauzeli utvrdu Buthrint na albanskoj obali i mjesto Sajata koje se nalazi u blizini. Time su osigurali siguran prolaz s unutarnje strane otoka, onemogućili neprijatelju da okruži i blokira otok i osigurali si redoviti dotok hrane (Sajata je tržište u kojemu su se prodavali prehrambeni proizvodi iz Albanije)³⁵.

Naksoško "vojvodstvo" je posljednja otočna grupa (Naksos, Leukos, Itaka, Zakint i Mefon) koju je Venecija trebala kazniti za neposluh i potčiniti. Naksoški je vojvoda (za vrijeme rata) u trenutku kada je đenoveška flota uplovila u taj prostor proglasio neovisnost, zajamčio Đenovi siguran prolaz njegovim vodama i obećao pomoć u obliku besplatne opskrbe vodom i ostalim namirnicama u njegovim lukama, a u nekoliko slučajeva su sklopili sporazum o jednokratnoj vojnoj ispomoći (nadopunili mjesta na brodu gdje je netko stradao). Kako je spomenuta državica bila ipak nešto veća otočna sila, Venecija bi morala uložiti više novaca i ljudstva da je silom pokori (niti prvog niti drugog nakon rata nije bilo), pa se odlučila za stari pristup: ekonomski pritisak. Mletačka je flota sada plovila naksoškim vodama i zabranjivala isplavlavanje pod prijetnjom zapljene i rastjerivala sve strane trgovce iz tih voda. Naksos je potpuno paraliziran i pristaje na mletački zahtjev da raskine sve odnose s Đenovom (1395.). Jednom kada više nije imao podršku izvana, Naksos je postao bespomoćan i nije imao izbora nego prihvatiti novi mletački zahtjev, a on je sljedeći. Mletačko plemstvo treba nastaniti otok i potpuno preuzeti državnu administraciju, osigurati prostor po njihovoj volji za formiranje mletačke kolonije, potpunu poslušnost vojnih i civilnih vlasti i osiguravanje prikladnog prostora za mletačku soldatesku koja će formirati posadu na otocima³⁶. Ovim potezom, Venecija je obnovila prijeratno stanje i još

³⁴ Novak, *Jadransko more u sukobima i borbama kroz stoljeća I*, Tisak Marjan: Split, 2014., str. 188.

³⁵ Gertwagen, Ruthy, *Venice's policy towards the Ionian and Aegean islands (1204-1423)*, u: "International Journal of maritime history": Thousand Oaks (California, SAD), svezak 26 (3), 2014., str. 547.

³⁶ Isto, str. 548.

izborila monopol nad riječnom trgovinom (iako je u ratu prošla najgore).

ORGANIZACIJA MLETAČKE MORNARICE OD HIJERARHIJE DO OPSKRBE

Za vrijeme mira, kompletna mornarica bila je pod kontrolom "kapetana Zaljeva" (Capitano del Golfo / Colfo)³⁷. Njegov je primarni zadatak bila organizacija pomorskih patrola, zaštita trgovačkih putova, predstavljanje države u komunama, čuvati interese mletačkih upravitelja i trgovačkih predstavnika te davanje plovidbenih odobrenja stranom brodovlju. Od kaznenih ovlasti je imao pravo narediti pomorsku blokadu komune koja otkáže poslušnost, a ako se radi o stranom uporištu, morao je tražiti dozvolu senata da je blokira.

Kapetan Zaljeva bio je vrhovni "pomorski policajac" koji je uz položaj dobivao kontrolu nad manjom državnom flotom. Uz tu je flotu dobivao dužnost organizirati stalne patrole svojeg mora i sve obale na potezu od Istre do Albanije. Ophodnje je uglavnom sam organizirao i vodio budući da su bile idealna prilika za izvršavanje drugih dužnosti (inspekcija luka, ekonomsko stanja zajednice, popisi obrta...)³⁸.

Izvješća kapetana Zaljeva bila su šablonizirana kako se neka informacija ne bi zaboravila, a redovito su se sastojala od vojnog izvješća, podataka o posadi, izvješća o opremi, logistici, disciplini, prosperitetu komune, lojalnosti građana, gospodarskim i trgovačkim djelatnostima. Ako bi primijetio još nešto što ne spada u navedene kategorije, to je dodavao na kraju kao posebne naputke. Za svojeg boravka u komuni, on je bio vrhovni predstavnik zakona, te je imao čak i ovlasti organizirati i voditi lokalnu vojsku u neki sukob manjih dimenzija (ugl. pogranične svađe, organiziranje kaznene ekspedicije ili progon pljačkaških grupa), a za vrijeme rata imao je pravo potpisati mir ili primirje ako je ono u korist države, dok nepovoljne sporazume nije imao ovlasti potpisivati³⁹. Pozicija kapetana Zaljeva pojavila se u trinaestome (prvi zabilježeni nositelj te dužnosti je Pietro Zeno), a razvila u četrnaestome stoljeću kao jedna od najbitnijih pozicija u mornarici.

Svaki je kapetan Zaljeva imao svojeg zamjenika koji je preuzimao njegovu ulogu u tri situacije: ako kapetan isplovi izvan Jadrana, ako je na odmoru / bolovanju ili ako je poslovno otputovao u Veneciju (bilo privatnim poslom ili na poziv Velikog vijeća).

³⁷ Novak, Grga, *Jadransko more u sukobima i borbama kroz stoljeća I*, Marjan Tisak: Split, 2004., str. 201.

³⁸ Isto str. 201.

³⁹ Isto, str. 202.

Nakon što su u drugoj polovici četrnaestog stoljeća Turci prešli Dardanelle i postali ozbiljna sila s uporištem u Europi, formirao se isti takav položaj s istim ovlastima samo za područje Egejskog mora, da bi se početkom petnaestog stoljeća na taj položaj bio u potpunosti primijenio jadranski model, čime je "kapetan Egeja" dobio upravno središte na Kandiji i ratne brodove za organizaciju stalnih patrola.

Jednom kada bi mirnodopsko stanje bilo narušeno i kada bi država trebala angažirati ratnu mornaricu, to nije mogla bez unaprijed određenih sabirnih luka, budući da je flota bila rasuta po cijelom Mediteranu. Tri su sabirne luke: Dubrovnik (1205.-1358.) za akcije unutar Otranta (nakon 1358. zamjenjuje ga Šibenik), Krk za akcije na Jonskom moru i Kandija za akcije na Egejskom moru i Levantu.

Kako bi do okupljanja došlo, trebalo je svakoj floti izdati zasebno naređenje, a to ne bi bilo moguće bez malenih i brzih mletačkih obavještajnih brodova bez kojih organizacija ovako golemog pomorskog carstva i flote ne bi bila moguća. Upravo je brzina i sustavnost kojom su Mlečani prenosili izvješća i naređenja od najudaljenijih posjeda do središta davala veliku prednost njezinoj floti u odnosu na ostale.

Treba napomenuti da se naredba za okupljanje flote nije izdavala samo za vrijeme rata, nego svake godine iz dva ključna razloga, a to su vježbanje brzine okupljanja i smještanja takvog golemog broja brodova u jednu luku (izvježbava i posade, lučke radnike, logističare,...) te drugi i primarni razlog, a to je inspekcija. Svaki brod temeljito bi pregledala posebno imenovana inspekcija koja bi potom napisala izvješće o svim nedostacima svakog broda i na kraju uručila kopiju kapetanu koji je imao propisani rok da ih ispravi. Kada bi rok istekao, inspekcija bi ponovno sve pregledala i provjerila jesu li nedostaci ispravljani. Flota je imala pravo isploviti tek kada bi inspekcija dala potpisanu izjavu da je sve u optimalnom stanju⁴⁰. Inspektori i kapetani su izvješće o pravilnosti jamčili svojim životom.

Svaka je komuna imala propisan broj ljudi koji su bili dužni služiti vojni rok u ratnoj mornarici, pa je mornarica svoje gubitke na taj način mogla riješiti zaustavljanjem u bilo kojoj luci. Ako kojim slučajem komuna nije bila u mogućnosti ispuniti svoju obvezu, za svako nepopunjeno mjesto plaćala je globu od 10 libri. Isplata se nije mogla odgoditi, te je morala biti utjerana na licu mjesta, a 1/4 globe dodavala se kao bonus na kapetanovu plaću⁴¹.

Sustav nadopunjavanja brodova omogućio je Mlečanima da se ljudski potencijal troši

⁴⁰ Isto, str. 202.

⁴¹ Isto, str. 203.

ravnomjerno i tako niti jedna zajednica ne preopteretiti. Tako je npr. puno puta mletački arsenal izgradilo galiju na koju je stavljena deseteročlana posada (ugl. samo časnici i mornari prve klase), a za odredište je određena Kandija. Oni bi putem do Kandije u svakoj luci u kojoj staju tražili da se ispuni obveza zajednice u ljudstvu (treže uvijek malen broj ljudi da ne izazovu gospodarski šok), pa su do Kandije tako galije stizale punog kapaciteta. Što se komuna tiče, one su imale još dvije obveze prema ratnoj mornarici, a to je da u kriznim situacijama na svoj trošak opreme brodove i njima pojačaju mletačku flotu i druga po kojoj su u kriznim situacijama dužni dati ljude u galijotsku službu. Potonja odredba bila je vrlo nepopularna i izdavana je samo u krajnjoj nuždi, budući da je zahtjevala najzdravije i najjače ljude, ljude koji su bili mišići komunalnog gospodarstva. Radilo se o ljudima u najboljim godinama, tako da je provođenje te odredbe uvijek nanosilo jaku ekonomsku i demografsku štetu zajednici.

Što se spomenutih galijota tiče, Venecija je jako vodila računa o njima i gledala im je "društveno" udovoljiti na način da je uvela poseban propis po kojemu na brodu na kojemu veslaju Hrvati galijoti mogu biti samo Hrvati. Za takvu odredbu postojala su dva razloga, prvi razlog je jezična i kulturna povezanost zbog čega u potpalublju vlada pozitivno radno ozračje jer se ljudi druže, a drugi razlog je, kako kažu Mlečani, taj "što se Hrvati ne vole družiti ni sa kime osim sami sa sobom"⁴².

Za organizaciju vojnog pohoda imenovan je poseban Vojni odbor koji se sastojao od dva zasebna odjeljka koja su međusobno surađivala, a to su Odbor za ratnu mornaricu i Odbor za kopnenu vojsku. Oni bi najprije dogovorili ciljeve pohoda, iz čega su potom proizlazili ciljevi za svaki zasebi rod vojske. Kada bi se svi ciljevi utvrdili, tražila bi se zajednička poveznica i uspostavio temelj suradnje i međusobne podrške. Operacije su uvijek organizirane tako da se situacija prilagodi mornarici, što znači da je kopnena vojska često služila samo da bi osigurala obalu kako s nje nitko ne bi mogao bombardirati flotu. Osnovno pravilo mletačke kopnene vojske bilo je da se nikada ne udaljava od dometa svoje flote koja im mora biti podrška prvenstveno u vatrenoj moći, zatim logistici i u kriznim situacijama ljudstvu. U slučaju da je kopnena vojska poražena, mornarica nastavlja samostalne operacije, no u slučaju da je mornarica poražena, kopnena vojska se trenutno morala povući⁴³.

Kao što je flota bila podrška kopnenoj vojsci, tako je i kopnena vojska bila podrška floti. U slučaju da je opasnost na kopnu otklonjena ili je nema, a naprijatelj se sprema napasti

⁴² Isto, str. 205.

⁴³ Isto, str. 206.

flotu, postojalo je šablonsko pravilo što treba učiniti, a to je pojačati snagu borbene posade na brodu sa 100% na 200%. To se radilo na način da bi se pomoćni čamci poslali na obalu i prenosili najbolje vojnike iz kopnene vojske na brodove do onoga trenutka dok se broj ratnika na njima ne udvostruči. Kada se opasnost otkloni, ti se vojnici vraćaju nazad na kopno⁴⁴.

Što se vojne obveze tiče, zakonska odredba za svaki grad je da je jedna tridesetina ukupne vojno sposobne muške populacije vojno obvezna. Vojna obveza isključivo se odnosi na službu u ratnoj mornarici. Prema tome zakonu komuna je dužna o svoj trošak kupiti / iznajmiti i naoružati onoliko galija za koliko ima ljudskog potencijala po gore navedenom propisu. Mjesta koja su bila premalena da napune jednu galiju, udružena su u jednu jedinicu u kojoj je onoliko naselja koliko je potrebno da zajedno sastave posadu za jednu galiju⁴⁵. Galije su imali samo jednu zadaću, a to je štiti morski prostor svoje komune od gusara i neprijatelja te štiti trgovačke brodove koji onuda prolaze. Njihova je zadaća ostajala nepromjenjiva do onog trenutka dok iz Venecije ili od kapetana Zaljeva ne dođe drugačija naredba (a to je naredba za okupljanje flote u sabirnoj luci). Galije su potpuno odgovorne samo svojoj komuni do trenutka kada su pozvane u sabirnu luku, od tada odgovaraju samo vrhovnom zapovjedniku flote⁴⁶.

Treba napomenuti da su postojale zajednice koje nisu imale dovoljno novaca niti za iznajmljivanje galije, pa je za tako siromašne zajednice postojao poseban propis, a to je da trebaju dati samo ljudstvo, a država će im na svoj trošak opremiti i posuditi galiju, no takva je galija nakon prestanka opasnosti trebala biti vraćena sa svom svojom opremom zbog neprofitabilnosti⁴⁷.

Kada govorimo o kopnenoj vojsci (stajaća vojska Venecije je samo flota), govorimo o posadama. Svaka je komuna s obzirom na veličinu svojih zidina i broja stanovnika imala točan propis koliko vojnika mora imati u posadi. Posade su komune uzdržavale na svoj trošak, a oprema se kupovala u Veneciji (nigdje drugdje nije dozvoljena proizvodnja oružja). U slučaju izbijanja rata, vojska je formirana na način da se odredi sabirno mjesto i izda naređenje komunama da ispune svoju vojnu obvezu. Komune su zatim na sabirno mjesto slale vojsku iz svoje posade, a broj je ovisio o težini situacije⁴⁸. Broj vojnika koji je bio dužan pridružiti se kampanji iznosio je 10%, 20% i 25% ukupnog broja vojnika iz posade. Posljednja mjera je samo za najkriznije situacije, a uglavnom se izbjegavala i

⁴⁴ Isto, str. 206.

⁴⁵ Isto, str. 207.

⁴⁶ Isto, str. 207.

⁴⁷ Isto, str. 208.

⁴⁸ Isto, str. 208.

druga mjera. Mlečani su najradije podizali manje vojske za koje su bili sigurni da mogu lako nadomiještati stradale. Kada komuna daje vojsku, sama je dužna kupiti opremu koju joj vlasti narede da je potrebna, ali s time da država uplaćuje 1/3 cijene. Onoga trenutka kada je vojska opremljena, postaje državno vlasništvo. Zapovjednik komunalnih jedinica bio bi moćnik kojega je komuna sama odabrala, a isto pravilo vrijedilo je i za brodovlje; komune su samostalno među svojim moćnicima birale kapetana za svaki brod.

Vatreno oružje najdelikatnije je pitanje Mletačke Republike. Proizvodnja je strogo kontrolirana (proizvodi se najprije samo u Veneciji, a kasnije Brescia postaje središnja ljevaonica vatrenog oružja), a proizvodi ljubomorno čuvani. Vatreno oružje bilo je teško dobiti jer se nije moglo kupiti. Njega je država donirala za vrijeme rata i točno popisivala koliko je čega kome dano, te se po završetku rata oprema vraćala. Za dobiti vatreno oružje za vrijeme mira trebalo je ispuniti posebnu zamolbu i iznijeti jako dobre argumente za njegovo posjedovanje. Odluka o tome hoće li zamolba biti uslišena ovisila je o Velikom vijeću. U slučaju da je bila prihvaćena, sastavlja se trgovački ugovor između komune i države, te se u tom slučaju oružje procjenjuje i prodaje, te tako ostaje u trajnom vlasništvu komune⁴⁹. Što se isplate tiče, nije se mogla odgađati jer je sustav bio sljedeći: nakon što se ugovor o prodaji potpiše, trgovački brod (natovaren oružjem) u vlasništvu države pod vojnom pratnjom uplovljava u luku gdje se sidri i čeka isplatu. Tek onoga trenutka kada je zadnji novčić uplaćen, oružje postaje vlasništvo komune i istovaruje se s brodova.

Mletačka ratna mašinerija ustrojena je početkom trinaestog stoljeća (za dužda Pietra Zena), a temeljni joj je princip stalno usavršavanje i neprekidan rast. Postojeći brodovi se održavaju i stalno prilagođavaju novim potrebama, pomorska tehnologija napreduje munjevitom brzinom, dok se svaki novi izum trenutno primjenjuje na stare i nove brodove. Arsenali neprekidno grade novo brodovlje, vojske se novače i treniraju, stari vojnici zamijenjuju mladima, a vještine kao što su borbe hladnim oružjem, streljaštvo i moreplovstvo, neprestano su usavršavane. Vojske su bile fanatično odane državi i bez pogovora su izvršavale sve naredbe. Same naredbe bile su kratke, jasne i odrešite, a sprovedene su u djelo nevjerojatnom preciznošću⁵⁰.

Posebno je bitno napomenuti kako su trgovački brodovi bili prikrivene ratne mašine. Oni su izgrađeni na način da su potpuno prilagođeni i za duge plovidbe i za manevriranje u ratnim situacijama, te su u samo nekoliko sati potpuno prenamjenjivani u ratno brodovlje.

Venecija je i najmanju špekulaciju o pripremama ili naoružavanju bilo kojeg svog rivala

⁴⁹ Isto, str. 209.

⁵⁰ Isto, str. 209.

smatrala krajnje ozbiljno i vršila se trenutna mobilizacija svih ratnih brodova, pa je zbog svoj spremnosti više puta izbjegla ratove. Moto mletačke mornarice bio je da mora biti toliko jaka da se nikakava nesreća niti iznenađenje ne može dogoditi niti njoj niti državi. Iz tog je razloga u mornaricu Venecija trošila većinu svojih golemih prihoda (navodno i do 70%). Brodovi su morali biti savršeno održavani, oprema stalno nadomještana najmodernijom, mornari propisno i kvalitetno odjeveni, a sve osoblje dobro uhranjeno i plaćano na vrijeme⁵¹.

Na svome vrhuncu, Venecija je imala posebnu računicu za mjerenje snage vlastite flote; izračunali bi koliko im cca brodova treba da se nose s najvećom opasnošću i na njega onda uvećali za 1/3 ili čak 1/2. Uvijek se gledalo imati više nego li je potrebno, što je potvrđivala i suvremena poslovice: "*La Repubblica non xe mai abbastanza forte!*"⁵².

Do sada smo govorili o veličini, snazi i naprednosti mletačke flote, no nismo govorili o mjestima koja su zaslužna za njezino postojanje, a to su arsenalima. Arsenal je brodogradilište u vlasništvu države čija je jedina zadaća proizvodnja ratnog brodovlja. Poslovna jednosmjernost omogućila je arsenalima da se potpuno posvete jednom zadatku, pa je proizvodnja zbog uhodanosti znatno brža nego li bi bila u običnome brodogradilištu. Arsenalima su bili pod strogim nadzorom države, inspektori su neprestano nadgledali izgradnju brodova u svim fazama, a po izgradnji bi prošao još nekoliko inspekcija. Svoj prvi arsenal Mlečani su izgradili u drugoj polovici dvanaestog stoljeća (negdje paralelno s početkom normanske opasnosti na Jadranu). Mletački arsenal jedino je brodogradilište koje je imalo pravo graditi ratno brodovlje (ostali gradovi Republike imali su pravo graditi samo malene patrolne čamce), što ukazuje na činjenicu da su njegovi kapaciteti enormni kada sam snadbijeva državu s brodovima i činjenicu da je država imala potpunu kontrolu nad mornaricom⁵³.

Uz mletački arsenal nalazio se "lanac" državnih pekarnica koje su dan i noć pekle dvopeke, a razlog tomu je taj što su dvopeci namirnica koja je zbog svoje dugovječnosti morala biti na svakome brodu. Mlečani su toliko usavršili metodu pečenja dvopeka da su oni na brodovima unatoč vlazi uz dobro skladištenje mogli stajati i do pet godina.

Arsenalima su imali posebno odijeljen dio za popravke i održavanje brodova, a u tome se dijelu nalazio i suhi vez na koji su se izvlačili brodovi kada nisu bili u upotrebi, te im je time "zaustavljano starenje" i produžen vijek upotrebe⁵⁴.

⁵¹ Isto, str. 209.

⁵² Isto, str. 210.

⁵³ Isto, str. 212.

⁵⁴ Isto, str. 210.

ZAPOSJEDANJE DALMACIJE I USPOSTAVA POTPUNE KONTROLE NAD JADRANOM (1409.- 1420.)

Venecija je 1409. kupila Dalmaciju od Ladislava Napuljskog i tako konačno ispunila svoju ambiciju za stvaranjem potpuno sigurnog Jadrana. Početna cijena Dalmacije bila je 300.000 zlatnih dukata (nadalje z. d.), no Venecija nije htjela niti čuti, pa je spuštена na 200.000 z. d., na što je Venecija tražila "vrijeme da razmisli" i time stavila Ladislava u neugodan položaj, jer on vremena imao nije, pa je konačno ponudio Dalmaciju za 100.000 z. d., na što je Venecija pristala, no kako je ubrzo potom Karlo Kurjaković imenovan hrvatskim banom, Venecija je cijenu spustila za 30.000 ili 40.000 z.d. jer je posjed, kako kažu, postao nesiguran zbog moćnog Kurjakovića. Tako je je Venecija za malen iznos (60.000- 70.000 z. d.) došla u posjed Dalmacije.

Iako je mirnim putem zavládala Dalmacijom, Venecija je bila svjesna da će je lako izgubiti ako se u njoj ne učvrsti, zbog čega je dobila svojeg providura i stalnu visoku vojnu prisutnost, čime je regija militarizirana. Dalmatinske luke postale su važni izvori ljudstva i patrolna središta koja su za Veneciju osiguravala svoj pomorski prostor i time učinile Jadran najsigurnijim morem na svijetu.

Sigurnost Jadrana bio je temeljni prioritet mletačke mornarice, zbog čega je uspostavljena stalna prisutnost velikog broja galija na području Otranta⁵⁵. Naredba je bila da niti jedna oružana sila ne smije ni pod koju cijenu ući u Jadran, a povlačenje je bilo moguće samo ako je ono naređeno. Venecija je uvijek težila sve svoje pomorske ratove riješiti na Otrantu, no od petnaestog stoljeća nadalje sve svoje sukobe voditi će isključivo na Otrantu ili dalje na istoku, te će prvi neprijatelji uspjeti uploviti u Jadran tek u šesnaestom stoljeću, kada Mlečani ne budu imali više snage za zadržavanje silnih najezdi.

Otrantskim galijama upravljali su najiskusniji mornari i pomorci, one su bile pomorska elita. Uvijek su se kretale daleko na pučini kako nitko ne bi mogao procijeniti niti o kojem se brodu radi niti koja obilježja nosi, tako da je s kopna bilo nemoguće znati da li su to oni ili ako nisu gdje se uopće nalaze. Popuniti špijunsko izvješće o položaju otrantske flote bilo je nemoguće. Njihovi napadi bili su nagli, iznenadni te nevjerojatno koordinirani i žestoki⁵⁶. Uvijek su udarali neočekivano i na mjesta na kojima ih se najmanje očekuje. Napad bi bio brz i koncentriran na najslabiju točku te je ostavljao dojam kao da su svi mornari jednog uma i da uvijek znaju gdje je neprijatelj najslabiji.

⁵⁵ Isto, str. 213.

⁵⁶ Isto, str. 213.

Kako bi se moć otrantske flote koncentrirala isključivo na Otrant i time smanjila njezina raspršenost i olakšalo izvršenje dužnosti, Venecija je oformila posebne jedinice pomorske policije na prostoru Jadrana. Te se jedinice izvorno zovu Milizia marittima, a središta su imale na Korčuli, Hvaru, Zadru, Splitu, Puli, Šibeniku i Kopru. Iako je Milizia marittima postojala još u četrnaestome stoljeću, tek je u petnaestom postala dovoljno jaka da osigurava jadranski prostor od pirata i krijumčara, a razlog tomu je samo taj što je Venecija stekla kontrolu nad cijelom istočnom obalom, pa više nisu imali ozbiljne prijetnje na moru i mogli su patrolirati cijelim Jadranom (prije su ih rastjerivali brodovi hrvatskih gradova, a sada ti isti gradovi služe Miliziju)⁵⁷.

Zahvaljujući ovako organiziranim pomorskim patrolama kopnena je vojska uvijek bila mirna budući da se nitko nije mogao iznenadno pojaviti bilo s kopna bilo s mora jer su mletačke patrole stalno obilazile i domaći i strani priobalni prostor, pa se točno znalo tko je gdje i kada će kamo doći. Bila je to komocija koju je imalo malo kopnenih postrojbi na svijetu⁵⁸.

Godine 1418. Žigmund Luksemburški zaratio se s Venecijom oko Dalmacije ne priznajući kupoprodajni ugovor između nje i svojeg prethodnika kao pravno valjani čin. Neki dalmatinski gradovi (predvođeni Trogirom i Splitom) na to su se krajem sljedeće godine pobunili i stali na stranu dvojnog kraljevstva⁵⁹.

Kako su Žigmundove postrojbe napadale Terrafermu, pobuna dalmatinskih gradova označila je saveznike u primorju i otvarala rizik da će se otvoriti novo bojište i u Dalmaciji. Zbog toga je Venecija dala providuru Dalmacije Francescu Bembu zadatak da brzo pokori odmetnuti Split i Trogir i tako uništi pobunu u korijenu. Bembo je za prvu žrtvu odabrao Trogir jer je u njemu uočavao veliku stratešku prednost: otok na ulazu u luku. Mletačka mornarica je u proljeće 1420. osvanula pred Trogirom, no nije napala grad, već je instalirala posadu na otok na ulasku u luku. Na otoku su zatim izgrađene dvije utvrde sa skladištima za zalihe i sidrište. Mlečani su se utaborili na otok i pažljivo motrili situaciju u gradu koji se sada našao u pomorskoj blokadi koju nikako nije mogao prekinuti⁶⁰. Prvog svibnja Mlečani su zahtijevali bezuvjetnu predaju grada koji je to odbio na mletačko oduševljenje. Nekoliko dana kasnije, flota je započela bombardirati grad iz svih topova demonstrirajući tako svoju vatrenu moć. Bombardiranje nije zaustavljeno do 21. lipnja kada su građani Trogira kapitulirali izvjesivši zastavu svetog Marka nad ruševinama svoga grada. Čuvši za sudbinu Trogira, Splitski su znali da će za nekoliko dana i njih zateći ista

⁵⁷ Isto, str. 214.

⁵⁸ Isto, str. 214.

⁵⁹ Isto, II, str. 10.

⁶⁰ Isto, str. 11.

sudbina, pa su se uspaničili⁶¹. U trenutku kada se mletačka flota pojavila na obzoru, Splitsani su izvjesili mletačke zastave i ugostili zapovjednika flote koji je 26. lipnja trijumfalno prošetao ulicama Splita do gradske vijećnice gdje su lokalni moćnici prisegnuli vjernost Republici. Pobuna dalmatinskih gradova time je okončana u kratkom roku s minimalnim naporima prije nego li je i započela. Što se sukoba na Terrafermi tiče, Žigmundove trupe su potpuno poražene unatoč svojoj daleko većoj brojčanoj prednosti. Razlog je organizacija. Naredbe koje je Žigmund slao svojoj vojsci bile su nejasne, duge (ne daju nikakvu slobodu zapovjednicima) i često potpuno pogrešne (Žigmund je pisao iz Pariza i nije imao nikakav uvid u situaciju na bojištu, niti je znao kakvo je bojište, niti mletačku metodu ratovanja). S druge strane, Mlečani su poznavali teritorij, a njihov je zapovjedni lanac bio vrlo jasan, zapovijedi kratke i jasne i ne miješaju se u detalje dajući time slobodu zapovjedniku da se za njih sam pobrine. Zahvaljujući vrsnoj koordinaciji i nemiješanju političara u vojne poslove, Mlečani su rat pobijedili bez poteškoća⁶².

PRVI PROBLEMI I POČETCI DEKADENCIJE (1463.-1542.)

Nakon surovog i teškog rata s Osmanskim Carstvom (1463.-1679.), Venecija je bila iscrpljena u ljudstvu i novcu, a gubitak Negroponta, Kiklaskog otočja, otoka Lemnosa, Tajgeta (luka u Moreji) i albanskih posjeda jako je poljuljao samopouzdanje Mletačke Republike koja je postala svjesna da se na istoku diže ozbiljan rival kojeg možda više neće imati snage poražavati kao prije. Veliki je problem bio taj što je Venecija izgubila pristup Crnome moru, no kako bi to bio prevelik gubitak, obvezala se plaćati godišnji danak od 10.000 z. d. za jamstvo sigurne i slobodne plovidbe kroz Mramorno more (kroz koje moraju proći da dođu do Crnog mora). Kako je mletački stisak na Egeju popustio, u idućim se desetljećima na njemu pojavljuju turski gusari (što državni, što pravi odmetnici), no budući da Mlečani nisu imali ovlasti napadati gusare na osmanskom teritoriju, predali su 1480. Osmanlijama otoke Kefaloniju i Zante u zamjenu za zaštitu svog mletačkog brodovlja u osmanskim vodama⁶³.

Uvidjevši slabosti Republike, Ferrara i Napuljsko Kraljevstvo objavili su rat Veneciji. Godine 1483. Federico Ferrante uplovljava u Jadran s 401 galijom. Mletačke vlasti nisu paničarile, već su izdale naredbu za sabiranjem cjelokupne zaljevske flote u Zadru (sve

⁶¹ Isto, str. 14.

⁶² Isto, str. 10.

⁶³ Novak, *Jadransko more u sukobima i borbama kroz stoljeća II*, Marjan Tisak: Split, 2004, str. 14.

brodovlje na Jadranu i otrantska flota), a za zapovjednika je imenovan Giacomo Marcello. Napuljsko-aragonska flota napala je Vis i spalili Velo Selo, a zatim su napali Korčulu gdje su naišli na žestok otpor. Mletačke pomorske izvidnice obavijestile su flotu u Zadru da Aragonci ne uspijevaju slomiti obranu Korčule. Mlečani su ugrabili povoljan trenutak i krenuli svom snagom na Korčulu kako bi udarili s leđa neprijateljsku flotu. Na vijesti o dolasku mletačke mornarice izbila je panika i kaotično povlačenje koje je Ferrante uspio primiriti i organizirano se povući u Brindisi (znao je da iako manje brojna, mletačka bi ga flota uništila dok su mu vojnici angažirani u borbi na kopnu)⁶⁴.

Godine 1483. Mlečani su zaposjeli Cipar i time nadoknadili sve prethodne gubitke, no taj je potez iziritirao Osmanlije koji su otvoreno pokazivali osvajačke namjere prema tom otoku. Bila je to posljednja ekspanzija koju će Venecija postići na istoku.

U trećem osmansko- mletačkom ratu (1499.-1503.), Osmanlije su koncentrirale svoj napad na mletačke luke u Moreji kako bi izbjegli pomorske bitke i na taj način nanijeli težak poraz Veneciji koja je izgubila velik dio svojih posjeda na Moreji, a morala se odreći i nekoliko egejskih otoka kako bi zadržala nekoliko luka na Moreji.

Pravi problemi pojavili su se sa Sulejmanom Veličanstvenim. On je 1543. odlučio nadjačati Veneciju naredivši izgradnju "velike armade" koja je zbog angažiranosti velikog broja brodogradilišta brzo i porinuta.

Kapudan-paša (tur. vrhovni zapovjednik mornarice) Khair-Ed-Ein, poznat i kao Barbarossa je s novom flotom osvojio Alžir i Tunis, a 1538. porazio je brojniju flotu Svete lige (120 osmanskih galija protiv 140 galija lige), osvojio sve egejske otoke, stavio Krf pod opsadu, te s malom flotom uplovio u Jadran i na prepad zauzeo Herceg Novi⁶⁵. Da speru sramotu koju im je Barbarossa nanio, Mlečani su odmah okupili flotu i vojsku koju su pojačale jedinice Svete lige, te su se 26. listopada 1538. pojavili pred Herceg Novim. Kopnena vojska izvršila je manji napad kako bi pronašla slabosti u obrani, te je otkriven dio grada gdje su zidine slabije. Nekoliko minuta nakon napada, kopneno topništvo je napravilo rupe u zidovima i počelo bombardirati kaštel na najvišoj točki grada, a flota je počela bombardirati donji dio grada. U samo jedan dan bombardiranja, donji dio grada toliko je devastiran da su se sutradan njegovi branitelji predali, a dan poslije predala se i posada iz kaštela.

Iako je vojska Svete lige nakon pada Herceg Novog otišla na zimovanje, Mlečani nisu mirovali, već su na dan predaje spornog mjesta samostalno otplovili za Risan i osvojili ga,

⁶⁴ Isto, str. 14.

⁶⁵ Isto, str. 15.-16.

uspostavivši tako kontrolu nad Bokom kotorskom.

Mletački uspjeh nije bio dugog vijeka, jer je već u proljeće 1539. Barbarossa uplovio s 200 galija u Jadran i ponovno zauzeo Herceg Novi⁶⁶. Odmah zatim blokirao je s mora Risan koji nije morao zauzeti, pa je nakon višesatne izmjene topovske tanadi dogovoreno primirje; Risan mora dati Barbarossi namirnice i 1.000 dukata da ode i ne vrati se više. Nakon ovoga, Barbarossa je otišao do Dubrovnika koji mu je dao 26.000 dukata danka i osobni dar od 7.000 dukata. Zadovoljan plijenom, Barbarossa je napustio Jadran, te je svojom samovoljom pokazao da je došla nova era: era osmanske pomorske prevlasti⁶⁷. Kako se situacija ne bi dodatno pogoršala, Venecija je odlučila 2. listopada 1542. sklopiti separadni mir s Osmanlijama i izgubila sve egejske otoke.

POSLJEDNJI KRIK STARE SLAVE: BITKA KOD LEPANTA

Iako su svi očekivali da će se osmanska agresivnost umanjiti nakon smrti Sulejmana Veličanstvenog, dogodilo se upravo suprotno. Njegov nasljednik (Selim II.) bio je ratoboran, a povoljno stanje koje je zatekao u državi i sposobni vojni kadar omogućio mu je vođenje ratova. Potvrdio je vrsnog logističara i zapovjednika Mehmeta Sokolovića za velikog vezira i Pali-pašu (sramotno porazio golemu aragonsku flotu kod Đerbe 1560.) za zapovjednika mornarice. Selim II. dao je svojim zapovjednicima jedan zadatak: uništiti mletački pomorski imperij, a glavni cilj je bio Cipar⁶⁸. Kada je Cipar napadnut Venecija je naredila okupljanje flote na Kandiji i pozvala papu Pija V. da sazove vojsku Svete lige. Devetog listopada 1570. Osmanlije su nakon žestokih borbi zauzeli Nikoziju i utvrdu Famagustu, čime je pala obrana Cipra. Na ove vijesti pregovori su se ubrzali i Sveta se liga obnovila 20. svibnja 1571. Liga je okupila stotinjak galija koje je podijelila u dvije jednake skupine i za zapovjednike imenovala Don Juana Austrijskog i Marca Antonia Colonna. Venecija je pak uspjela okupiti 110 galija i 6 galeaca, a za zapovjednika je imenovan Sebastiano Venier. Reagirati je trebalo brzo jer su osmanski brodovi već počeli upadati u Jadran i opljačkali predgrađe Hvara, a bosanski je paša počeo napadati pogranične prostore. Sudbinu Venecije odredit će najveća pomorska bitka u povijesti čovječanstva (do tog vremena)⁶⁹.

⁶⁶ Isto, str. 18.

⁶⁷ Isto, str. 19.

⁶⁸ Isto, str. 20.

⁶⁹ Isto, str. 21

Združene kršćanske snage stigle su na Krf zadnjih dana mjeseca rujna i tamo dogovarala daljnje djelovanje.

Mletački špijuni u nekoliko su dana saznali sve o osmanskoj floti i donijeli ključne informacije: osmanska je flota mnogobrojnija, ali su brodovi loše kvalitete, topništvo je zastarjelo i nekvalitetno, entuzijazam zapovjednog kadra velik, ali onaj mornara nikakav (špijuni navode kako su mornari za razliku od svojih vođa zasljepljenih arogancijom svjesni patetičnosti svoje flote i da se boje suprotstaviti Veneciji ili još gore floti Lige). Mlečani su sada bili mirniji znajući da imaju moralnu i tehnološku prednost, te su špijunska izvješća iznijeli kao argumente kako bi se trenutno krenulo u napad na Osmanlije. Mlečani su uspjeli uvjeriti Ligu u svoje stavove, pa je trećeg listopada počela pripreme za isplovljavanje.

Osmanski zapovjednici, uvjereni u svoju superiornost, također su krenuli u napad, no nisu znali da im flota Lige dolazi u susret, zbog čega je nastala zbrka i šok kada su se s njome susreli 7. listopada 1571. kod Lepanta.

Desno krilo (južno) sastojalo se od 50 galija pod Gian Andreom Doriom. Centar se sastojao od 60 aragonskih galija don Juana, 13 papinskih galija Gian Mattea Colonne (koji zapovijeda s još 6 malteških galija) i 57 mletačkih galija. Lijevo krilo (sjeverno) sastojalo se od 50 mletačkih galija pod Agostinom Barbarigom. Ligin rezerva sastojala se od 40 galija pod Alvarom de Santa Crusom. Na čelu svakog krila bile su dvije mletačke galeace (ukupno 6 kojima zapovijeda Francesco Duodo)⁷⁰.

S druge strane nalaze se Osmanlije koje nisu imali nikakvu strategiju. Svih 300 galija bilo je podređeno kapudan-paši Muensisade-Aliju koji je bio uvjeren da će on biti taj koji će iznenaditi Ligu i sirovom snagom brojčane superiornost slomiti njezinu flotu. Galije su mu bile znatno veće od Liginih i imale su daleko veću posadu, no kvaliteta im je bila loša i bili su krhki i tromi. Što se opreme tiče, brodovi su im bili loše opremljeni, a posada nije bila u ništa boljem stanju. Jedina prednost koju su imali Osmanlije su janjičari, no tu je bio i velik problem: mletačke galije izrađene su na način da je nemoguće prebaciti se na njih i zauzeti ih, što je značilo da su janjičari neutralizirani.

Bitku su započele galeace otvorivši paljbu na osmansku flotu u kojoj je oštećeno desetak, a potopljeno dva broda. Osmanlije su odgovorili punim napadom svog desnog krila na lijevo (mletačko) krilo. Barbarigo je uočio da će Osmanlije pokušati iskoristiti svoju brojnost (dvostruko ih je više) kako bi ga opkoliti sa sjeverne strane (plovidbom uz obalu), te je namjerno to dopustio, samo kako bi u trenutku kada je polovica osmanskih brodova

⁷⁰ Isto, str. 23.

oplovljavala mletačke s boka naredio galeacama da zatvore prolaz uz obalu (zbog svoje veličine, galeace su bile neosvojive jer se na njih nije dalo uspeti, a da bude gore, Turci nisu imali dovoljno jake topove da ih potope) i time odijele od ostatka pojačanja. Jednom kada su ih zatvorili, Mlečani su polovicom snaga krenuli u frontalni napad na dio flote koji nije ušao u stupicu kako bi ih zadržali i omogućili drugoj polovici da brzim napadom pogura zarobljenu tursku flotu u hridi koje su se nalazile uz obalu. U tome kaosu, nezgrapno osmansko brodogovje međusobno se sudaralo i topilo, a velik dio ih se nasukao na obalu ili razbio o hridi.

Ostatak osmanskog desnog krila uspaničio se vidjevši kako su im suborci brzo pokoreni, na što su Mlečani odgovorili masovnim prikvačivanjem i pretvorili bitku na svome krilu u bitku hladnog oružja koristeći stečenu moralnu prednost⁷¹.

Na južnom dijelu bojišta, stavri nisu tekle glatko; Osmanlije su igrale na istu kartu - iskoristiti brojnost da opkole Liginu desno krilo. Doria je to htio spriječiti tako što je naredio da se prošire redovi i time spriječi opkoljenje, no bila je to velika pogreška jer su Osmanlije lukavo odustale od te taktike i krenuli svim silama u frontalni napad, uletjevši tako u prostore između Liginih brodova, učinivši ih tako izoliranim otocima otpora u moru osmanskih brodova. Bio je to kaos iz kojega su se ubrzo Ligin galije počele kaotično povlačiti da ne budu potpuno uništene.

Centar je bio status quo; Osmanlije su napale frontalno i došlo je ustaljene borbe u kojoj nitko nije stjecao nikakvu prednost. Jedina velika opasnost je prijetila s juga, budući da se južno krilo potpuno raspadalo i napad s desnog boka značio bi poraz centra. Situaciju su spasile rezerve koje su pojačale ugroženo desno krilo i time omogućile organizirano povlačenje i smanjile njezine gubitke.

Nedugo potom, mletačko desno krilo potpuno je porazilo neprijatelja na sjevernom boku i udarilo svom žestinom na osmanski centar koji je brzo počeo popuštati i povlačiti se, a na južnom boku vratilo se reorganizirano Dorijino desno krilo i udarilo s boka na osmansko lijevo krilo. Kada se i ono počelo povlačiti, jedini živući (zapovjednik desnog krila i centra su poginuli) osmanski admiral, Ulug-aga naredio je potpuno povlačenje.

Pobjeda je bila veličanstvena, Liga je izgubila 40 galija i 7.600 ljudi, dok su Osmanlije izgubile 117 galija i 25.000 ljudi, a 3.500 ih je zarobljeno. Bio je to kraj osmanske premoći na Mediteranu⁷².

⁷¹ Isto, str. 25.

⁷² Isto, str. 28.

MLETAČKA GALIJA I NJEZINA EVOLUCIJA

Galije u globalu se nisu puno promijenile od antičkoga doba, a razlog zbog kojeg su mletačke galije bile toliko superiornije su sitne inovacije i noviteti koji su dodavani kroz stoljeća. Standardna mletačka galija imala je dvije dimenzije: 50x7 i 40x5 metara. One su činile glavninu sile namjenjene za veće pomorske sukobe.

Krma mletačkih galija bila je špicasta poput pramca, kako bi se bez poteškoća mogla jednakom brzinom kretati i unatrag. Na krmi se također nalazio "kaštel"; drvena utvrda u kojoj je boravio kapetan i povrh kojega se nalazilo krunište za strijelce.

Paluba se sastojala od dvije razine; prva na kojoj se odvijalo kretanje i zapovjedni most koji se bio širok dva i visok jedan metar. Prolazio je po sredini broda i omogućavao bolju vizuru časnicima, a u borbi su se na njega penjali strijelci kako bi mogli gađati neprijatelja ne ugrožavajući pri tome svoje suborce koji se nalaze ispod.

Još je jedna mala inovacija koju su Mlečani koristili, a pokazala se važnom, a to je crveni šator / tenda koja je prekrivala cijelu palubu iz dva razloga. Prvi je zaštita posade od sunca, a drugi je kako neprijatelj ne bi mogao procijeniti snage na brodu.

Sve su galije u Europi imale bojni kljun, no mletački se razlikuje u nekoliko navrata. Mletački je bojni kljun bio čelični, kako se ne bi lomio i bio je građen kao trostruki bodež. Jedan je nož bio ispod razine mora kako bi otvorio neprijateljski brod ispod razine mora da bi se brže potopio. Drugi nož bio je na razini površine jer se brod najbrže puni kada je oštećen na razini vode (otpor koji nastaje pri kretanju broda širi daske i "povlači" u sebe bujicu vode) i kako bi se galija brže kretala (smanjen otpor). Treći nož smješten je na razini veslača iz razloga koji nema potrebe objašnjavati⁷³.

Veliku inovaciju što se pogona tiče Mlečani su napravili u četrnaestome stoljeću kada su reducirali broj veslača sa 150 na 50, a razlika je bila u tome da su sada tri veslača vukla jedno veslo, čime su se veslači manje umarali, a brod se kretao brže jer je lakši za 100 ljudi. Kako bi vesla imala bolji zaveslaj i davala veće ubrzanje, produžena su na deset metara (sa prvotnih 6 m), a kako ne bi svojom disproporcijom radila disbalans u težini i opterećivala veslače, s unutarnje strane broda postavljeni su olovni tegovi koji su ujednačavali težinu vesala i služili kao osigurač da vesla ne mogu ispasti. Treba napomenuti i da 100 veslača manje znači 100 usta manje i s time mogućnost dužeg i komotnijeg boravka na moru⁷⁴.

⁷³ Isto, str. 69.

⁷⁴ Isto, str. 69.

Kako je rasla uloga mornarice i kako je ona sve češće postajala neizostavan dio opsada, Venecija je razvila posebne opsadne galije. Radilo se o velikim galijama čije su posade imale i do 500 veslača i nosile su katapulte, baliste,... Iako vrsni opsadni strojevi, bile su spore i ranjive zbog čega su korištene samo za opsade gradova.

Uz svoju posadu, jedna standardna galija imala je i 50-60 vojnika koji su morali biti opremljeni najmodernijom opremom i biti najiskusniji vojnici. Oprema jednog "marinca" sastojala se od projektila (najprije lukova i strijela, a kasnije pušaka), kopalja (po izboru za bacanje ili duga koplja u slučaju da se približe drugom brodu), bodeža, srednje lagane sjekire (za borbu i rad) i čekića sa srpastim drugim krajem (koristi se za borbu, rad i rezanje konopaca). Galije su uobičajeno na kruništu nosile i malene katapulte ili baliste, koji su kasnije zamijenili topovi⁷⁵.

Kada govorimo o topovima, treba napomenuti da je galija na svakom boku nosila minimalno osam topova, nekoliko topova malenog kalibra na kruništu i četiri velika jaka topa na pramcu (teže oko 3 tone).

U petnaestom stoljeću izumljene su velike galije koje se zovu i galeace. Njihove dimenzije su 70x14, a specifičnost im je što se više oslanjaju na jedra nego na vesla (galije imaju 1-2 jarbola, a galeace 3-4). Vesla su im 16 metara duga, a brod pogoni 30-50 veslača i 200-300 mornara. Galeace su bili bojni brodovi koji su nosili najteže topništvo koje se sastojalo od minimalno 50 teških topova, a prevozile su 700- 1.200 vojnika. Iako bi se pretpostavilo da je zbog svoje veličine ovaj brod spor, no njegovi jarboli s površinom od 1.000 četvornih metara na povoljnom vjetru činili su ga jednim od najbržih brodova uopće, zbog čega je bio "živi teror"⁷⁶.

Posljednja kategorija galija su galeotte. Radi se o umanjenim verzijama galija koje su izuzetno okretne, lagane i neuhvatljivo brze. Korištene su za izviđanje i "pomorsku poštansku službu", a posade su se sastojale od 30-ak mornara i veslača.

Kao što vidimo iz priloženoga, mletačke su galije vrhunski opremljene i pune inovacija, no to nije jedini razlog njihove superiornosti nad ostalima, tu su još i željezna disciplina koja vlada na njima i jako razvijena signalizacija koja je omogućavala vrlo sofisticiranu i brzu komunikaciju između cijele grupe brodova. Danju su se sporazumijevali dimom i zastavicama, a noću svjetlosnim signalima. Naredbe u borbi izdaju se navedenim signalima, ali uz to još i onim zvučnim. Truba daje sve osnovne naredbe, a određeni znak trubom označava je i početak novog zvučnog signala; bubnjeva ratne mornarice koji su

⁷⁵ Isto, str. 70.

⁷⁶ Isto, str. 70.

ledili krv u žilama svojim dubokim zvukom i agresivnim ritmom.

ŽIVOT NA GALIJI

Kako je ranije napomenuto, kapetan je mogao biti samo pripadnik patricijata, dok se ostatak posade sastojao od slobodnih građana. Nekima je to bila profesija (mornari i časnici), dok su drugi bili tamo služiti "vojni rok" (veslači i vojnici). Veslač bi postao onaj član komunalne zajednice čije je ime izvučeno na novačkom ždrijebu. Kako je kasnije rasla potreba za veslačima, smišljena je alternativa za novačenje: "galea dei condannati". Na tim su galijama veslači bili isključivo kriminalci kojima je propisana kazna da služe kao veslači na određeni rok, no u tu kategoriju su spadali i neotkupljeni ratni zarobljenici koji su ovu kaznu služili doživotno.

Za sve kažnjenike vrijedilo je isto pravilo: nisu smijeli govoriti (u ustima su imali plutani čep koji nisu smijeli pljunuti ili pregristi, ako bi to učinili, slijedile bi surove batine), ošišani su na ćelavo, redovito su morali prati svoju robu, bili su vezani za klupu i nisu se s nje mogli micati, čak su na njoj i spavali. S klupe su se micali jedino kada je u luci bila potrebna besplatna radna snaga za najteže poslove⁷⁷.

Veslači koji su na galiji bili po obvezi, a ne po kazni, primali su dnevnu plaću od jednog groša (mornari 2, a kapetan 3 groša), dobivali su dopust u svakoj luci i mogli su tiho razgovarati dok veslaju (bitno je bilo samo da ne nastane galama u kojoj zapovjednik ne može doći do riječi). Veslači su bili podijeljeni u dvije do tri grupe koje su naizmjenice veslale po dva sata.

Obrok se sastojao od kuhanog boba, kuhanog i nauljenog kruha i 17 unci dvopeka, a trud se nagrađivao vinom. Vojnici su jeli istu hranu kao i svi ostali, ali su još minimalno tri puta na tjedan dobivali meso⁷⁸.

DOBA PROPADANJA (XVII. I XVIII. STOLJEĆE)

Sedamnaesto je stoljeće bilo nešto mirnije, te je započelo razdoblje obnove, no ono

⁷⁷ Isto, str. 71.

⁷⁸ Isto, str. 72.

je naglo prekinuto krvavim Kandijskim ratom (1644.-1669.) u kojemu je Venecija ostala bez Kandijske, čime je izgubila kontrolu nad trgovačkim putovima Sredozemlja i time utjecaj na njemu. Nakon ovog poraza, Venecija se počinje okretati zemljoposjedništvu i gubiti interes za morem, zbog čega moranarica počinje zaostajati i propadati, da bi u osamnaestom stoljeću bila potpuno zapostavljena u korist kopnenih postrojbi.

ZAKLJUČAK

Za razvoj mletačkog pomorstva i Venecije uopće najbitniji su njezini počeci u sklopu Bizantskog Carstva koje ju je profiliralo kao grad koji ovisi o pomorskom kontaktu s Carigradom. Drugi preduvjet bio je profiliranje vodstva kao trgovačke interesne skupine čiji su dugoročni ciljevi omogućili Veneciji konstantno držanje iste dugoročne politike koja je vršila napredak samim time što je nadživljavala strane vladare. Venecija se stoljećima bogatila kontrolirajući trgovinu između istoka i zapada, no njezina se sreća okrenula kada su ih u šesnaestom stoljeću Osmanlije počeli neprestano potiskivati, a Portugalci počeli dovoziti oko Afrike u Europu iste proizvode koje prodaje i Venecija i po 4-6 puta manjoj cijeni. Koliko se god Venecija trudila čitavo to stoljeće održati svoju moć, ne bi uspjela, jer čak i da je nekim čudom primirila Osmanlije, ona kao trgovačka sila više ne bi mogla opstati jer je Sredozemlje potpuno izgubilo svoj trgovački značaj u korist Atlantika. Šanse da se Venecija otisne na Atlantik bile su ravne nuli jer su njime vladale već formirane velesile (Portugal, Španjolska, Engleska), tako da Venecija nije imala nikakve šanse. Ne treba niti napomenuti kako je mletačka flota prilagođena isključivo mirnim morima i kratkim plovidbama, što je značilo da su svim mletački brodovi zajedno bili nedorasli zadatku da isplove na otvoreno more. S gubitkom Kandijske u sedamnaestom stoljeću mletačka se elita potpuno oprostila od trgovačkih djelatnosti i okrenula zemljoposjedništvu, čime je pomorstvo osuđeno na smrt zajedno sa svom slavom Venecije.

POPIS LITERATURE

- 1) Novak, Grga, *Jadransko more u sukobima i borbama kroz stoljeća*, sv. I.-II., Marjan Tisak: Split, 2004.
- 2) Procacci, Giuliano, *Povijest Talijana*, Barbat: Zagreb, 1996.
- 3) Gertwagen, Ruthy, *Venice's policy towards the Ionian and Aegean islands (1204-1423)*, u: "International Journal of maritime history": Thousand Oaks (California, SAD), svezak 26 (3), 2014.

SAŽETAK

Nakon što je početkom devetog stoljeća u Veneciji iskorijenjena feudalno raspoređena struja, a Aachenskim mirom područje mletačkih laguna definitivno određeno kao bizantski teritorij, već nepuna dva desetljeća kasnije počinju njezini prvi pomorski napori i formiranje prve pomorske politike. Kako je otvorena redovita trgovina koju treba štiti, 830. Mlečani grade prvu veću flotu kako bi osigurali svoje trgovačke interese od neretljanskih gusara. Bio je to početak pomorskog uspona koji će progresivno rasti idućih šest stoljeća. Nakon poteškoća koje su u desetom stoljeću izazvali Hrvati kneza Domagoja, Mlečani su daleko ozbiljnije počeli shvaćati potrebu za unaprijeđivanjem i razvijanjem flote, što je rezultiralo da posljednje godine spomenutog stoljeća mletački dužd paradira Jadranom s najvećom flotom na tome prostoru. Upravo je pomorska inovativnost obilježila nadolazeće stoljeće i donijela rezultate kada su 1082. Normani doživjeli strahovit poraz od mletačke flote kod Drača i tom sjajnom pobjedom zadobili trgovačke povlastice koji će potaknuti mletačke imperijalne snove. Pad Konstantinopola 1205. i avanturizam individualaca koji su u ime države osvajali otoke, svrstao je Veneciju među svjetske velesile. Velesile koja se razlikuje u temeljima od svih ostalih; dok je drugima mjerilo moći zemlja, Veneciji je to more.

Ključne riječi: Venecija, pomorstvo, trgovina, galije, kolonijalizam, pomorski ekspanzionizam

SUMMARY

After the eradication of feudal- inclined elite at the beginning of ninth century and the Treaty of Aachen during which Venice was finally defined as Byzantine territory, it took less than two decades for Venice to make first naval efforts and create a maritime policy. Since the opening of regular trade routes, the need for protection from Neretvan pirates emerged and which led the Venetians to construct its first serious fleet in 830. It was the beginning of a maritime power that that would only grow in the next six centuries. After the difficulties caused by the Croatian duke Domagoj in the tenth century, the Venetians realised that constant development of their naval technology and fleet was necessary. As a result, at the end of the century the Venetian doge possessed the largest fleet in the region. This was a maritime innovation that marked the following century and led to the defeat in 1082 of the huge Norman fleet when it was destroyed by the newest Venetian war ships near Durres. This brilliant victory provided them with the commercial benefits that would boost the Venetian dream of empire. The fall of Constantinople in 1205-s and individual adventurers conquering the Greek islands in the name of the state ranked Venice among the world's superpowers of the time. This superpower was completely different when compared to all others: while other states were measuring power on land, Venice did so on sea.

Key words: Venice, maritime, commerce, galey, colonialism, sea expansionism

Sažetak preveo: Krešimir Vunić, prof. engleskog jezika